

პოლიტიკური სოციოლოგია, სალექციო კურსი.

პოლიტიკა და სოციუმი, პოლიტიკა და ძალაუფლება, პოლიტიკური სისტემის ფუნქციები, პოლიტიკური კულტურა და სოციალიზაცია, დემოკრატია და იდეოლოგია, ძალაუფლების ლეგიტიმურობა – აი, ძირითადი საკითხები, რომელსაც ეხება პოლიტიკური სოციოლოგია. მასში გათვალისწინებულია 90 – იან წლებში გამოქვეყნებული ფილოსოფიური, სოციოლოგიური და პოლიტოლოგიური ნააზრევები. ამ მხრივ აღსანიშნავია რ.არონის, პ. ბურდიეს, ა. გიდენსის, მ. დოვანის, მ.დიუვრუეს, ს. ლიპსეტის, ტ.პარსონსის, რ. მერტონის, ნ.სმელზერის, ი.ჰაბერმასის, პ. შარონის, რ.შვარცნგერისა და სხვათა შრომები. დასახელებულ ავტორთა შეხედულებების საფუძველზე ზოგიერთი საკითხი ახლებურად არის გაშუქებული, თუმა მრავალი პრობლემა უფრო საფუძვლიან გამოკვლევას მოითხოვს. ასევე საჭიროა ჩვენი საზოგადოების პოლიტიკური ცხოვრების გამოცდილებისა და თანამედროვე პოლიტიკური თეორიების შედარებითი ანალიზი.

პოლიტიკური სოციოლოგია გათვალისწინებულია სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის სპეციალობის სტუდენტობისათვის. იგი ასევე დახმარება პოლიტიკის პრობლემებით დაინტერესებულ მკითხველს.

თემა I პოლიტიკური სოციოლოგიის საგანი და განვითარების ეტაპები

1.1. ცნების დეფინიცია.

1.2. სამი მიმართულება პოლიტიკური მეცნიერებისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემების კვლევაში.

1.3. პოლიტიკური მოვლენებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის სპეციფიკა.

1.4. პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისთავადობისა და ავტონომიურობის განმაპირობებელი ფაქტორები.

1.5. პოლიტიკური სოციოლოგიის მეთოდები.

1.6. კონკრეტული სოციოლოგიური გამოკვლევების შესაძლებლობები.

საკვანძო სიტყვები და გამოთქმები: აქტორი, როლი, სტატუსი, პოზიცია, მოლოდინი-ექსპექტაცია, კონსენსუსი, კონფლიქტი, სოციოლოგია, სტრატეგიკაცია.

პოლიტიკური სოციოლოგია, როგორც სოციალური მეცნიერებების სპეციფიკური დარგი, XX საუკუნის 30-იან, 50-იან წლებში ყალიბდება, მაგრამ მისი საგნობრივი სფერო და პოლიტიკის სოციალური ხედვა ჯერ კიდევ ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნების წარმომადგენლების: კონფუცის, ხან-ფეის, კაუტილიისა და განსაკუთრებით ძველი ბერძენი მოაზროვნეების: პლატონისა და არისტოტელეს ნააზრევებში აღნიშნული და მითითებული. არისტოტელემ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა არა მხოლოდ სახელმწიფოს სოციოლოგიური თეორიის საფუძვლების შექმნაში, არამედ ჩამოაყალიბა პოლიტიკურ მეცნიერებასთან ყველაზე ახლოს მდგომი და მონათესავე დისციპლინის პოლიტიკის სოციოლოგიის იდეა

და პრინციპები. შეიძლება ითქვას, რომ არისტოტელე საფუძვლიანად ითვლება პოლიტიკური სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის ერთ-ერთ ფუძემდებლად. რამდენადაც XVIII საუკუნემდე მოაზროვნეები თითქმის ერთმანეთისაგან არ ასხვავებდნენ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს, ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ სოციოლოგიური ცოდნის ისტორიული ჩამოყალიბება და პოლიტიკის მეცნიერულ-სოციოლოგიური ხედვაც სწორედ სახელმწიფოს, როგორც საზოგადოების პოლიტიკური წყობის ანალიზითა და მმართველობის ფორმების შესწავლით დაიწყო. ჯერ კიდევ პლატონი განიხილავდა სახელმწიფოს, როგორც ადამიანთა ასოციაციის, გაერთიანების სპეციფიკურ ფორმას, რომლის არსებობაც გაპირობებულია შრომის დანაწილებითა და სოციალური დიფერენციაციით. სახელმწიფო ესაა სოციალური ორგანიზაცია, რომელიც აღმოცენდა ტომობრივი გაერთიანებიდან მეკოგეობის, მინათმოქმედების, ხელოსნობისა და ვაჭრობის განვითარების შედეგად.

სწორედ შრომის დანაწილებაში ხედავდა პლატონი მისი თანამედროვე სახელმწიფოების საფუძველთა საფუძველს, ხოლო რეალურად არსებული სახელმწიფოებრივი მმართველობის ფორმა - არისტოკრატიის, ოლიგარქიის, დემოკრატიისა და ტირანიის ანალიზისას კარგად აცნობიერებდა სოციალური ფაქტორების როლს საზოგადოებაში არსებული უთანასწორობის დაკანონებაში, როდესაც კანონები გამოხატავს ძლიერთა ინტერესებს, ხოლო ეს ინტერესები კი საყოველთაო სიკეთედ და კეთილდღეობის გამოხატულებად ცხადდება. არისტოტელემ არა მხოლოდ განსაზღვრა სახელმწიფო, როგორც ადამიანურ ურთიერთობათა ბუნებრივი და უმაღლესი ფორმა, არამედ მოგვცა მის შემადგენელ სტრუქტურულ ელემენტთა მთელი ჩამონათვალიც: ღარიბები და მდიდრები, უაზნონი, დღიური მუშები, სამხედროები, მოსამართლეები, კანონმდებლები. ამ ელემენტებს შორის ძალაუფლების პოზიციათა და საზოგადოებრივი საქმეების მართვაში როლთა განაწილება არის კიდევ არისტოტელეს მიხედვით სახელმწიფოს წყობა - აგებულება, მისი კონსტიტუცია. იმისდა მიხედვით, თუ რომელი სოციალური ელემენტი სჭარბობს სახელმწიფოს სისტემაში და როგორ ინტერესებს მისდევნ და იცავენ მმართველნი. არისტოტელე იძლევა მმართველობის ფორმათა კლასიფიკაციასა და ტიპოლოგიას. ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ ძირითად ფაქტორად, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოებრივი წყობის ფორმებს, არისტოტელე თვლის არა პროფესიონალურ, არამედ ქონებრივ განსხვავებას. ოლიგარქიასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც სახელმწიფოს მართავენ მდიდრები, ხოლო დემოკრატიის დროს ღარიბები განაგებენ სახელმწიფოს. ამგვარად, არისტოტელე აცნობიერებს, რომ სახელმწიფო ეს არის სოციალურად დანაწევრებული საზოგადოება, ადამიანთა გაერთიანება, რომლის წყობაც მმართველობის სისტემაში განისაზღვრება სოციალური დიფერენციაციით განპირობებულ ინტერესთა სიჭარბით.

მომდევნო პერიოდებში პოლიტიკისა და სახელმწიფოს სოციოლოგიური გაგების სხვადასხვა ასპექტები დაამუშავეს ჯერ პოლიბიოსმა, ხოლო შემდეგ ახალი დროის ისეთმა გამოჩენილმა თეორეტიკოსებმა, როგორებიც იყვნენ: ნ. მაკიაველი, ჟ. ბოდენი, ჯ. ჰარინგტონი, შ. მონტესკიე, დ. იუმი, თ. ჰობსი, ა. ტოკვილი და სხვ. მათ შემდგომ განავითარეს და საფუძვლიანად გაამდიდრეს პოლიტიკური მეცნიერება, რომლის საძირკველიც ჩაყრილი იყო არისტოტელეს მიერ „პოლიტიკაში“. სახელმწიფოსა და პოლიტიკის სოციოლოგიური გაგება განავრცო ნ. მაკიაველმა ხალხსა და დიდებულებს შორის უთანხმოებათა ფუნქციონალურობის იდეით, მედისონმა - პოლიტიკური ფრაქციულობის თეორიით, შ. მონტესკიემ - ზნეობის, როგორც პოლიტიკურ ფორმათა ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების მნიშვნელოვანი ფაქტორის ანალიზით, ა. ტოკვილმა - „სოციალური დემოკრატიის“ ცნებით, იდეით იმის შესახებ, რომ მმართველობის ფორმა განისაზღვრება საკუთრების განაწილებით და რომ ქონების

დაგროვებისა და ძალაუფლების მოპოვების ადამიანთა დაუოკებელი, ეგოისტური მისწრაფება გარდაუვლად ბადებს ოლიგარქიას, რომელიც თავის ბატონობას ამყარებს.

შეიძლება ითქვას, რომ XVIII საუკუნის ბოლომდე სოციოლოგია, სახელმწიფოთმცოდნეობა, პოლიტოლოგია, პოლიტიკის ფილოსოფია ერთადაა შერწყმული და მათი გამოჩენა, თითოეულის სპეციფიკის ჩვენებით, საკმაოდ ძნელი საქმეა. ამ სიძნელის ძირითადი მიზეზები სახელმწიფოსა და „სამოქალაქო“ საზოგადოებას შორის არსებული სხვაობის გაუცნობიერებლობა იყო. სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების პირველმა თეორიულმა განსხვავებამ ჯერ ჯ. ლოკის, ა. ფერგიუსონის, ფრანგი ენციკლოპედისტებისა და შემდგომ სენ-სიმონისა და გ. ჰეგელის მიერ, გადამწყვეტი როლი შეასრულა სოციოლოგიასა და საკუთრივ პოლიტიკის სოციოლოგიის წარმოშობასა და განვითარებაში. სწორედ აღნიშნულმა განსხვავებამ შექმნა წინამძღვრები პოლიტიკის გამოცალკევებისა და მისი, როგორც ცხოვრებისა და მეცნიერების შედარებით ავტონომიური სფეროს მეთოდოლოგიური განაზრებისათვის. და რაც ყველაზე არსებითია, პოლიტიკური სოციოლოგიის ყოფნა-არყოფნის თვალსაზრისით, მოგვცა წინამძღვრები სოციალურ სფეროსთან ურთიერთობის ფონზე პოლიტიკის შესასწავლად. პოლიტიკის სოციოლოგიის ფუძემდებლად სამართლიანად თვლიან: მ. ვებერს, ვ. პარეტოს, გ. მოსკას, მ. ოსტროგორსკის, რ. მიხელსს, ა. ბენტლის, ჩ. მერიამს, ე. ლასუელსა და სხვებს. სწორად მათ შემოქმედებაშია რეალიზებული პოლიტიკური სოციოლოგიის ეს წინამძღვრები. პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარებაში მთელ ეპოქას ქმნის მ. ვებერის მოძღვრება, რომლის კონცეფცია ბატონობისა და ძალაუფლების თანაფარდობის, სახელმწიფოთა ტიპოლოგიის, „ბიუროკრატისა“ და „პლემბისციტური დემოკრატის შესახებ“ დღესაც საფუძვლად ედება პოლიტიკის აქტუალური პრობლემების სოციოლოგიურ შესწავლას, პოლიტიკის სოციოლოგიაში ახალი მიმართულების ჩამოყალიბებას.

პოლიტიკური სოციოლოგიის შემდგომი განვითარების საქმეში დიდი როლი შეასრულა გ. მოსკას „პოლიტიკური კლასის“ კონცეფციამ, რომლის მიხედვითაც ყოველ ეპოქაში ძალაუფლების განხორციელება მუდამ განსაკუთრებული კლასის კომპეტენციაა, რომლის ელემენტები შეიძლება იცვლებოდეს ყველაზე განსაკუთრებული ვარიანტებითაც კი საუკუნისა და ამა თუ იმ ქვეყნის სპეციფიკის გათვალისწინებით, მაგრამ როგორც ფორმითაც უნდა ყალიბდებოდეს ეს კლასი, მიუხედავად ამისა, იგი ყოველთვის გვევლინება როგორც უმნიშვნელო უმცირესობა მის მიერ დაქვემდებარებულ მართულთა, ქვეშევრდომთა მთელი მასის წინააღმდეგ. გ. მოსკას აზრით, საზოგადოების დაყოფა მმართველებად და მართულებად მარადიულია და მეტ-ნაკლებად დამახასიათებელია განვითარების ნებისმიერ დონეზე მდგარი საზოგადოებისათვის, დანყებული ცივილიზაციის ჩანასახიდან და დამთავრებული მაღალგანვითარებული ცივილიზაციის მქონე საზოგადოებით. ეს კლასებია მმართველთა და მართულთა(მორჩილთა) კლასი. ამასთან, პირველი, რომელიც მუდამ მცირერიცხოვანია, ახორციელებს ყველა პოლიტიკურ ფუნქციას, ახდენს ძალაუფლების მონოპოლიზაციასა და სარგებლობს მისთვის დამახასიათებელი უპირატესობით. მაშინ, როდესაც მეორე, რომელიც რიცხობრივად მეტია, იმართება პირველთა მიერ მეტ-ნაკლები კანონიერებით ან თვითნებობითა და ძალადობით და აძლევთ მათ, თუნდაც მოჩვენებითად, არსებობის საშუალებას, რომელიც აუცილებელია პოლიტიკური ორგანიზმის სიცოცხლისუნარიანობის შესანარჩუნებლად. მისივე სიტყვებით თუ ვიტყვით: „ყველა იმ საზოგადოებაში, რომელმაც მიაღწია განვითარებისა და კულტურის გარკვეულ დონეს, პოლიტიკური ხელმძღვანელობა, ამ სიტყვის ყველაზე ფართო მნიშვნელობით, რომელიც შეიცავს ...ადმინისტრაციულ, სამხედრო, ეკონომიკურ და მორალურ ხელმძღვანელობას, მუდამ ხორციელდება განსაკუთრებული, ე.ი. ორგანიზებული უმცირესობის მიერ“ (143, გვ. 24)

პოლიტიკური სოციოლოგიის ჩამოყალიბებაში ასევე დიდი წვლილი მიუძღვის ვ. პარეტოს მოძღვრებას ელიტათა ცირკულაციის შესახებ. მან დიდი ყურადღება დაუთმო მმართველი კლასის განახლების პრობლემას. იგი აღნიშნავდა, რომ კლასთა ცირკულაციის წყალობით, მმართველი ელიტა ყოველთვის იმყოფება ნელი და მუდმივი ტრანსფორმაციის მდგომარეობაში. ელიტარული თეორიის ერთ-ერთ ძირითად დასკვნას წარმოადგენდა შეხედულება, რომ პოლიტიკურ რეჟიმთა როგორც არისტოკრატიული, ისე დემოკრატიული ტენდენციები არსებითად ოლიგარქიული ხასიათისაა; რომ ტენდენციისა და პრინციპების ყოველგვარი კომბინაციის საბოლოო შედეგია ძალაუფლების მუდამ ოლიგარქიის ხელში ყოფნა. მოსკასა და პარეტოს ნაშრომებში დაისვა პოლიტიკური ძალაუფლების სტრუქტურის ზოგიერთი აქტუალური პრობლემა, ყურადღება მიექცა ძალაუფლების ყოველგვარი ფორმის რეალიზაციის ჯგუფობრივ ხასიათს, მისი ფუნქციონირების პირობების მექანიზმის ანალიზს; მათი უდავო დამსახურებაა ძალაუფლების სამართლებრივი კატეგორიის გვერდით ძალაუფლების პოლიტიკურ-სოციოლოგიური კატეგორიის გამოვლენა.

თანამედროვე პოლიტიკური სოციოლოგიის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა რ. მიხელსის ნაშრომმა „პოლიტიკური პარტიების სოციოლოგია დემოკრატიის პირობებში. ლაიფციგი 1911წ.“ და მისმა დასკვნამ „ოლიგარქიის რკინის კანონის შესახებ“. რ. მიხელსის თეორიული შეხედულებების განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს საპარლამენტო დემოკრატიის იდეოლოგიისა და ინსტიტუტების კრიზისი. ამ თეორიის მთავარი მიზანია - დემოკრატიის პრინციპთა პრაქტიკული განხორციელების შეუძლებლობის დასაბუთება, საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაციების იმანენტური მახასიათებლებისა და მასობრივ პოლიტიკურ ორგანიზაციებში - პარტიებში, პროფკავშირებში, ჯგუფებში და ა.შ. „ოლიგარქიული ტენდენციების“ არსებობის გათვალისწინებით. პოლიტიკის სოციოლოგიის განვითარების თვალსაზრისით საინტერესოა მიხელსის ცდა - დაადგინოს მასობრივ დემოკრატიულ ორგანიზაციებში ძალაუფლების სტრუქტურათა სტრატეგიკაციის მიზეზობრივი ფაქტორები. მისი აზრით, „დემოკრატიის განხორციელების ხელისშემშლელ - დამაბრკოლებელ ტენდენციათა კომპლექსი ძნელად ექვემდებარება სისტემატიზაციას. ეს ტენდენციები ძვეს: 1. ადამიანური ბუნების არსებაში; 2. პოლიტიკური ბრძოლის არსებასა და 3. ორგანიზაციათა არსებაში. დემოკრატია მიდის ოლიგარქიამდე, იქცევა ოლიგარქიად. ამ თეორიის წამოყენებისას ჩვენ შორს ვართ იმისაან, რომ მსჯავრი დავდეთ, ან მორალურად გავკიცხოთ რომელიმე პარტია ან რეჟიმი. ყოველი სოციოლოგიური კანონის მსგავსად, კანონი, რომელიც გამოხატავს ყოველგვარი ადამიანური გაერთიანების მისწრაფებას იერარქიის ფორმისაკენ, დგას სიკეთისა და ბოროტების მიღმა მხარეს“ (143, გვ 19).

პოლიტიკის, საკუთრივ სოციოლოგიური ანალიზს, მიხელსთან წინ უსწრებს პოლიტიკური ისტორიის მეტაფიზიკური კონცეფცია, რომელიც დაფუძნებულია გაბატონებულ კლასთა ცვლის პროცესში, დამოუკიდებლად ამ კლასთა წარმოშობისა და განვითარებისაგან, „არისტოკრატიის პრინციპის“ შენარჩუნებისა და მოდიფიკაციის იდეაზე. რ. მიხელსს მიაჩნდა, რომ დემოკრატიის პირობებში „გაბატონებული კლასის“ მოქმედება განისაზღვრება პოლიტიკურ პროცესებზე „მასების“ ზემოქმედებით. „მასების“ კატეგორიას მის კონცეფციაში უპირატესად ფსიქოლოგიური შინაარსი აქვს, რამდენადაც აღწერს არა ბურჟუაზიული საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკურ სტრუქტურას, არამედ იმ ფსიქიკურ თვისებათა ერთობლიობას, რომელიც დამახასიათებელია „მასობრივი ადამიანის“ გვარეობითი ტიპისათვის. ამ თვისებებს მიხელსი აკუთვნებს პოლიტიკურ ინდიფერენტულობას - არაკომპეტენტურობას, ხელმძღვანელობის მოთხოვნილებას, ბელადების მიმართ მონონების გრძნობას, ლიდერთა თაყვანისცემის მოთხოვნილებას, ჯოგურობას, ანუ პიროვნების ნიველირებას და ა.შ. რ. მიხელსის ავტორიტეტი თანამედროვე სოციოლოგიაში განპირობებულია იმით, რომ პოლიტიკის ის ძირითადი

პრობლემები, რომელთა ამოხსნასაც ცდილობდა იგი (პოლიტიკური ელიტა, პარტიები, ბიუროკრატია და სხვა), დღესაც ინარჩუნებს აქტუალობას ამ საკითხით დაინტერესებულ მკვლევართა შორის და მიხელსისეული სოციოლოგიური ანალიზი შემდგომ სტიმულს აძლევს მათ ამ რთული პრობლემის კვლევის საქმეში.

პოლიტიკური სოციოლოგიის შემდგომი განვითარების საქმეში დიდი როლი შეასრულა ისეთი რეალური პოლიტიკური მოვლენების კონკრეტულმა ანალიზმა, როგორცაა სახელმწიფოს მართვის სისტემის სხვადასხვა განშტოებებს შორის შეჭიბრი-პაექრობა, საზოგადოებრივი აზრი და მისი გავლენა პოლიტიკაზე, პოლიტიკურ პროცესზე დაინტერესებულ ჯგუფთა ზემოქმედება და ა.შ. აქ უკვე საჭირო იყო იმ დისციპლინაზე დაყრდნობა, რომლებიც სწავლობდნენ რეალურ სოციალურ პროცესებსა და სტრუქტურებს. ეს კი სოციოლოგიური მიდგომის გარეშე შეუძლებელი იყო. სახელმწიფოებრივი მართვისა და მის საქმიანობაზე მოქმედი სოციალურ-პოლიტიკური ფაქტორების ანალიზისადმი ახალი მიდგომა, პოლიტიკისა და პოლიტიკური ქცევის ემპირიული კვლევის მეცნიერული მეთოდოლოგიისა და თეორიის შემუშავების მცდელობა ყველაზე ნათლად და ნაყოფიერად გამოვლინდა ა. ბენტლის შემოქმედებაში.

სახელმწიფოებრივი მართვის პროცესის შესწავლის ბენტლისეული მიგომისა და თეორიის საფუძველში დევს ადამიანთა საქმიანობის ცნება, რომელიც განსაზღვრულია მათი ინტერესებით და მიმართულია ამ ინტერესთა უზრუნველყოფაზე. საქმიანობის ცნება ბენტლისათვის ინტეგრალური კატეგორიაა, „ნედლეულია“ სახელმწიფოებრივი მმართველობის საქმეში, რომლის ქვეშაც მას ესმის თანამედროვე საზოგადოების მთელი პოლიტიკურ-მმართველობითი სისტემა, ინსტიტუტებისა და ელემენტების ურთიერთქმედება. მიზნების მისაღწევად მებრძოლ ადამიანთა საქმიანობა ხორციელდება არა ინდივიდუალურად, არამედ ჯგუფთა მეშვეობით, რომლებშიც ისინი გაერთიანებულნი არიან ინტერესთა საფუძველზე და ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მათი საქმიანობის ხასიათით. ამიტომ ჯგუფს ბენტლი განიხილავს როგორც მასობრივ ადაამიანურ საქმიანობას. ინდივიდუალურ იდეებს, შეხვედრებს, იდეოლოგიას მთლიანად, პიროვნებასა და მის შემოქმედებას მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ჯგუფის საქმიანობის კონტექსტში და მხედველობაში მიიღება მხოლოდ იმ ზომით, რა ზომითაც ისინი გვეხმარებიან ჯგუფური ქცევის ნიმუშთა განსაზღვრაში. ბენტლის მიხედვით, ინტერესების გარეშე შეუძლებელია ჯგუფის არსებობა. ჯგუფის ინტერესი, რომელიც აუცილებელია მისი იდენტიფიკაციისათვის, განსაზღვრება არა ზეპირი რიტორიკით, პროგრამებითა და განცხადებებით მისი მიზნების თაობაზე, არამედ ჯგუფის ფაქტობრივად დაკვირვებადი საქმიანობით, წევრთა მოქმედებითა და ქცევით.

დაინტერესებულ ჯგუფთა საქმიანობა ერთმანეთთან მიმართებაში ბენტლის მიერ განიხილება როგორც მუდმივად ცვალებადი პროცესი, რომლის მიმდინარეობისას ხორციელდება მათ მიერ განსახიერებელი საზოგადოებრივ ძალთა ზემოქმედება მთავრობაზე ერთადერთი მიზნით - აიძულონ იგი დაემორჩილოს ამ ძალთა ნებას. ამ პროცესში ძლიერი ჯგუფები დომინირებენ, იქვემდებარებენ და აიძულებენ მორჩილებას უფრო სუსტებს, ხოლო თვით სახელმწიფოებრივი მმართველობა თავის თავში შეიცავს კონფლიქტთა ადაპტაციას, მონესრიგებას, მოპაექრე ჯგუფებს შორის წონასწორობის მიღწევას. „სახელმწიფოებრივი მმართველობის ყველა მოვლენა, - წერდა იგი - არის ჯგუფების მოვლენა, რომლებიც ცდილობენ ერთმანეთის დაქვემდებარებას, ერთმანეთის წარმოქმნას და ახალი ჯგუფებისა და ჯგუფის წარმომადგენელთა გამოყოფას საზოგადოებრივ შეთანხმებებში შუამავლობისათვის“ (143, გვ. 67). აქედან გამომდინარე, სახელმწიფოებრივი მმართველობის ანალიზი უნდა დაეფუძნოს ურთიერთზემოქმედების რეზულტატთა ემპირიულ დაკვირვებებს და შეფასებებს შესაბამის

სოციოლოგიურ კონტექსტში. „და მხოლოდ მაშინ - წერდა ბენტლი - როდესაც ჩვენ . . . გამოვხატავთ მთელ პროცესს საზოგადოებრივ ჯგუფურ ურთიერთობებში მხოლოდ მაშინ მიუახლოვდებით სახელმწიფოებრივი მმართველობის დამაკმაყოფილებელ გავებას“ (იქვე).

ასევე დიდი ზეგავლენა იქონია პოლიტიკის სოციოლოგიის განვითარებაზე ა. ბენტლის მოწოდებამ დაეთმოთ პირველხარისხოვანი ყურადღება სახელმწიფოებრივი მმართველობის იმ ინსტიტუტთა და რგოლთა ემპირიული შესწავლისათვის, რომლებსაც საქმე აქვს გადანწყვეტილების ფორმალურ მიღებასთან და იძულებასთან - უწინარეს ყოვლისა, ეს ორგანოებია: საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო-ადმინისტრაციული, რადგან ისინი ყველაზე უფრო მისადგომია დაკვირვებისათვის. იგივეს მოითხოვს იგი პოლიტიკური პროცესებისა და ზენოლის სხვა ორგანიზაციულ ჯგუფთა მიმართაც. მაგრამ, რადგან ბენტლის სამართლიანო შენიშვნით, სახელმწიფოს მმართველობა არ არის მხოლოდ ინსტიტუციონალურ სტრუქტურათა ნაკრები, არამედ უფრო რთული პროცესია, მაშინ ასევე აუცილებელია ემპირიულად ვიკვლიოთ უფრო ნაკლებ - ფორმალური, ნაკლებშესამჩნევი ჯგუფები და ფარული გარემოებანი, რომლებიც გავლენას ახდენენ ამ პროცესებზე. იგი სწორად ფიქრობდა, რომ ჯგუფობრივ კონფლიქტთა უმრავლესობა წყდება არა დაკვირვებადი ოფიციალური მართვის დონეზე, არამედ მრავალრიცხოვან ჯგუფებსა და ქვეჯგუფებს შორის მეტოქეობის, ადაპტაციისა და რეგულირების ფარულ პროცესში. ამრიგად, ა. ბენტლი ის მოაზროვნეა, რომელიც მოითხოვს პოლიტიკის სოციოლოგიური ანალიზისას არა მხოლოდ არაფორმალურ ორგანიზაციათა და ჯგუფთა მოქმედების ემპირიულ შესწავლას, არამედ ფორმალური პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და მმართველობის ოფიციალური ორგანოებისაც, რამეთუ მთლიან პოლიტიკას მხოლოდ მათი თანაარსებობა და მეტოქეობა განაპირობებს. ჯგუფური ზენოლის, პოლიტიკური პარტიის ლიდერობისა და საზოგადოებრივი აზრის ბენტლისეულმა სოციოლოგიურმა ანალიზმა და განსაკუთრების მისმა შეხედულებამ მართვაზე, როგორც პროცესზე, სამართლიანად დაუმკვიდრეს მას პოლიტიკის სოციოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებლის სახელი.

ზემოთ მოტანილი ანალიზი იმის ნათელი დადასტურებაა, რომ პოლიტიკის სოციოლოგიაში გადამწყვეტი როლი სოციოლოგიის, როგორც მეცნიერების, განვითარებამ შეასრულა. მაგრამ რამდენადაც პოლიტიკას სწავლობდა არა მხოლოდ სოციოლოგია, არამედ პოლიტიკის მეცნიერება, ანუ პოლიტოლოგია, რომელიც არანაკლებ ითვისებს პოლიტიკის კვლევის ემპირიულ და სოციოლოგიურ მეთოდებსა და მიდგომას, ამდენად, შეუძლებელია გვერდი აუაროთ ამ ორი დისციპლინის ურთიერთდამოკიდებულობის პრობლემას, მით უფრო, რომ მათ აიგივებენ კიდევ. ასეთი გაიგივება კი გამონგვეულია იმით, რომ პოლიტიკის სოციოლოგია ყალიბდება სოციოლოგიის განვითარებასთან მჭიდრო კავშირში და პოლიტიკურ მეცნიერებასთან მეტოქეობასა და ურთიერთგავლენაში. შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკის სოციოლოგიას ორი წინამორბედი ჰყავს: საკუთრივ სოციოლოგია და პოლიტიკური მეცნიერება. სწორედ ამის გამო დასაწყისში პოლიტიკის სოციოლოგია გამოვიდა როგორც მეცნიერული ცოდნის დარგი, რომელიც ერთმანეთს უკავშირდება ამ ორი დისციპლინის პრობლემატიკასა და მიდგომის წესებს.

პოლიტიკის სოციოლოგიის ჩამოყალიბებაში უდიდესი როლი შეასრულა პოლიტიკური სოციოლოგებისა და სოციოლოგიურად ორიენტირებული პოლიტოლოგების პოზიციათა დაახლოებამ. ამ დაახლოების მიუხედავად, მათი კამათი პოლიტიკური სოციოლოგიის საგნის შესახებ და პოლიტიკურ სოციოლოგიასა და პოლიტოლოგიას შორის გამიჯვნის თაობაზე დღესაც არ შეწყვეტილა. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ „ინსტიტუციონალურად“ ისინი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არსებული მეცნიერული სისტემებია. პოლიტიკური სოციოლოგიის საგნის შესახებ კამათის

დაუსრულებლობას მონაწილეს ის ფაქტი, რომ სოციოლოგებმა წამოაყენეს რა ეს ტერმინი ახალი დისციპლინის აღსანიშნავად, რომელიც თავის თავში აერთიანებდა პოლიტიკის შესახებ სოციოლოგიურ, სოციალურ-ფსიქოლოგიურ და პოლიტოლოგიურ ცნებებსა და კვლევის მეთოდებს, საბოლოოდ მაინც ვერ გადაწყვიტეს მისი გამოყენების მართლზომიერების საკითხი. მის აღსანიშნავად იყენებენ მრავალ ტერმინს, როგორცაა: „პოლიტიკის სოციოლოგია“, „პოლიტიკური ფილოსოფია“, „პოლიტიკური მეცნიერება“, „ძალაუფლების სოციოლოგია“ და სხვა. ზოგი სოციოლოგი კი საერთოდ თავს იკავებს ამ ტერმინების გამოყენებისაგან, რომლებიც პოლიტიკას მეცნიერებასთან აკავშირებს, რამეთუ პოლიტიკის მეცნიერებად ქცევის შესაძლებლობას ნიჰილისტურად უყურებენ. მაგრამ მოაზროვნეთა უმრავლესობა შესაძლებლად მიიჩნევს პოლიტიკური მოვლენების, როგორც მეცნიერული შესწავლის ობიექტის განხილვასა და პოლიტიკური ძალაუფლების შემსწავლელი დისციპლინის მეცნიერებად ქცევას. გარდა ამისა, უთანხმოება შეიმჩნევა იმ საკითხის გადაჭრაშიც, თუ რომელი საზოგადოებრივი დისციპლინა უნდა ასრულებდეს პოლიტიკის კვლევის სპეციალურ ფუნქციას. ეს საკითხი საინტერესოა იმითაც, რომ მასში ყურადღება ეთმობა არა მხოლოდ იმას, თუ რომელ საზოგადოებრივ დისციპლინას მივამაგროთ პოლიტიკის შესწავლა, არამედ პოლიტიკური სოციოლოგიის თვით საგანსაც კი. შეუძლებელია არ ვაღაროთ, რომ პოლიტიკა მრავალი მეცნიერების ინტერესის საგანია. მათ შორის ისეთისა, როგორცაა: ისტორია, სამართალმცოდნეობა, პოლიტიკური ეკონომია, ზოგადი სოციოლოგია და ა.შ. ამიტომ მკვლევართა ერთ ნაწილს პოლიტიკური სოციოლოგია მიაჩნია მთავარ და წამყვან დისციპლინად პოლიტიკურ მეცნიერებათა სისტემაში, მაგრამ ავტორთა უმრავლესობა ცდილობს იპოვოს პოლიტიკური სოციოლოგიისათვის კვლევის საკუთარი, სპეციფიკური სფერო, რაც, მათი აზრით, სხვა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დისციპლინებიდან მისი გამიჯვნის საშუალებას მოგვცემდა.

თანამედროვე დასავლურ პოლიტიკურ მეცნიერებასა და სოციოლოგიაში ყველაზე ძნელი პრობლემაა პოლიტიკური სოციოლოგიისა და პოლიტიკური ფილოსოფიის გამიჯვნა. ამის შესახებ კარგად მიუთითა ა. დიმიტრიევმა ნაშრომში „აშშ-ს პოლიტიკური სოციოლოგია“, იგი შენიშნავს, რომ პოლიტიკური სოციოლოგიის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი სპეციალისტი, რომელიც ყველაზე ხშირად იყენებს ამ ტერმინს, საიმურ ლიპსეტიც კი თავის ნაშრომებში აანალიზებს პოლიტიკის ფილოსოფიურ პრობლემებს. ცხადი ხდება, რომ „თუმცა დასავლურ ფილოსოფიაში კი არსებობს რუბრიკა „პოლიტიკური ფილოსოფია“, მაგრამ ნათელი განსხვავების წარმომჩენა მოცემული გვარის გამოკვლევებსა და საკუთრივ პოლიტიკურ-სოციოლოგიური ხასიათის შრომებს შორის საკმაოდ ძნელია“ (61, გვ. 15). ყოველივე ეს არა მხოლოდ მათ შორის განსხვავების დადგენის სიძნელეზე მიუთითებს, არამედ იმაზეც, რომ ყოველი სოციოლოგიურ-პოლიტიკური კონცეფცია, თვით ფილოსოფიური ნიჰილიზმის პირობებშიც კი, დაკავშირებულია ამა თუ იმ ფილოსოფიურ მიმდინარეობასთან - პოზიტივიზმთან, ნეოპოზიტივიზმთან, ექსისტენციალიზმთან, სტრუქტურალიზმთან და სხვა.

პოლიტიკური სოციოლოგიისა და ე.წ. პოლიტიკური მეცნიერების, ანუ პოლიტოლოგიის გამიჯვნის საკითხიც ერთ-ერთ ურთულეს პრობლემას წარმოადგენს. ამ პრობლემის გადაჭრაში პოლიტიკური სოციოლოგიის ისტორიით დაინტერესებული მკვლევარები გამოყოფენ ორ ძირითად მიმართულებას. ა. დიმიტრიევის თქმით, მკვლევართა ერთი ჯგუფი ამტკიცებს, რომ არსებობს მხოლოდ პოლიტიკური მეცნიერება, რომელიც თავის განვითარების შესაბამისად უახლოვდება სოციოლოგიას და, ამდენად, გვევლინება როგორც „სოციოლოგიზირებული“ პოლიტიკური მეცნიერება. მკვლევართა მეორე ჯგუფი კი თვლის, რომ პოლიტიკური სოციოლოგია დამოუკიდებელი დისციპლინაა, რომელიც არსებობს პოლიტიკური მეცნიერების გვერდით.

პოლიტიკური მეცნიერების პირველი ინტერპრეტაციის მომხრენი: ა. გრაცია, ვ. დოიჩი, დ. ისტონი, გ. მორგენტაუ, ვ. ვან-დაიკი, მ. დიუვერჟე, მ. ბიურდო, ო. შტამერი და სხვები ცდილობენ განსაზღვრონ ამ მეცნიერების საგანი, როგორც წესი, რომელიმე კერძო პოლიტიკური მეცნიერების განვითარების კანონზომიერებიდან გამომდინარე. ყველაზე ზოგადი სახით სოციოლოგიისადმი დაახლოებულ პოლიტიკური მეცნიერების საგნის განსაზღვრებას იძლევა ვერნონ ვან-დაიკი, რომელიც პოლიტიკის არსის ფართო გაგებისა და შესაბამისად პოლიტიკური მეცნიერების ფართო დიაპაზონის მომხრეა. რაც შეეხება პოლიტიკური მეცნიერების საგნის გაგებას, ყველაფერი, მისი აზრით, დამოკიდებულია მიდგომაზე. არსებობს პოლიტიკის შესწავლის „გეოგრაფიული“, „ინსტიტუციური“, „ფილოსოფიური“, „ეკონომიკური“ მიდგომების გვერდით სოციოლოგიური მიდგომა, რომლის თავისებურებას იმაში გამოიხატება, რომ სოციოლოგები „სწავლობენ ადამიანურ მოქმედებას, მათ შორის, პოლიტიკურ მოქმედებასაც, სოციალურ გარემოცვასთან მიმართებაში“ (61, გვ. 17). პოლიტიკური მოქმედება, პოლიტიკური ურთიერთობანი და პოლიტიკური დანესებულებანი ასევე შედის სოციოლოგიის სფეროში მოქმედების, ურთიერთობებისა და პოლიტიკური დანესებულებების სხვა სახეთა გვერდით. ამიტომ, დაასკვნის ვან-დაიკი, პოლიტიკური მეცნიერება ისევე გადაკვეთს სოციოლოგიას, როგორც ისტორიასა და პოლიტეკონომიას. არსებობს თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკური მეცნიერება სწავლობს პოლიტიკას და მამასადამე, შესწავლის საგანი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი შინაარსია ჩადებული ტერმინში „პოლიტიკა“. თვით ვან-დაიკი თავს თვლის ედვარდ ბენფილდის მომხრედ, რომელსაც წამოუყენებია იდეა „მოქმედების სუბიექტთა“ შესახებ, რომლის ძირითადი არსი ისაა, რომ პოლიტიკა გაგებულია როგორც მოქმედების სუბიექტთა ბრძოლა. რა თქმა უნდა, ამ განსაზღვრებას საერთო არაფერი აქვს პოლიტიკის, როგორც საზოგადოებაში ძალაუფლებისათვის კლასობრივი ბრძოლის განსაკუთრებული ფორმის მარქსისტულ გაგებასთან. ვან-დაიკს არ სურს გაიგოს პოლიტიკა, როგორც კონფლიქტთა სფერო: „თუ გავამახვილებთ ყურადღებას პოლიტიკაზე, როგორც უთანხმოებათა და კამათთა სფეროზე, მაშინ მივიღებთ, რომ მთავრობის აქტივობის ძალიან მნიშვნელოვანი ნაწილი იმყოფება პოლიტიკის მეცნიერების შესწავლის საზღვრებს მიღმა“ (იქვე). აქ სიძნელე ისაა, რომ შეიძლება თუ არა, პატარა ქალაქის მუნიციპალიტეტის საქმიანობა განისაზღვროს როგორ პოლიტიკური, რამეთუ არჩევნები მუნიციპალიტეტში მიმდინარეობს მშვიდად, ყოველგვარი კონფლიქტების გარეშე, ხოლო საბჭოს გადანყვეტილებები მიიღება ერთსულოვნად.

მეორე იდეოლოგიურ სიძნელეს იმათთვის ვინც მიიჩნევს, რომ პოლიტიკა უპირატესად უთანხმოებათა სფეროა, პოლიტიკურ და არაპოლიტიკურ უთანხმოებათა გამოიყვანა წარმოადგენს. მაგალითად, თუ არსებობს უთანხმოება მართლმსაჯულებასა და დამნაშავეს შორის, მაშინ შეიძლება არსებობდეს საფუძველი ამ უთანხმოებას პოლიტიკური ენოდოს, თუ იგი სამართალმცოდნეობას უნდა მიეკუთვნოს? როგორც ა. დიმიტრიევი აღნიშნავს, ვან-დაიკი და ამ მიმართულების სხვა წარმომადგენლები აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით პასუხს არ იძლევიან, თუმცა კი თვლიან, რომ სოციოლოგიზებულმა პოლიტიკურმა მეცნიერებამ უნდა შეისწავლოს „ზოგადი“, „პერსპექტიული“ და „აქტუალური“ უთანხმოებანი. ამგვარ უთანხმოებათა რიგს ისინი ჩვეულებრივ მიაკუთვნებენ ომს, რამეთუ, მათი აზრით, აქ აშკარაა ბრძოლა „მოქმედების სუბიექტებს“ შორის, რომლებიც კონფლიქტური მიზნებით ხელმძღვანელობდნენ. ამასთან დაკავშირებით, ისინი მოითხოვენ პოლიტიკის მეცნიერების საგნის გაფართოებას სამხედრო პოლიტიკისა და სამხედრო სტრატეგიის ზოგადი პრობლემების ჩართვით. გარდა ამისა, ამ მიმართულებაში გაჩნდა აზრი იმის შესახებ, რომ პოლიტოლოგიამ უნდა შეისწავლოს რევოლუციები და ამბოხებებიც. ძირითადი არგუმენტი, რომელიც მას მოჰყავს პოლიტოლოგიის სანის გაფართოების სასარგებლოდ, შემდეგში მდგომარეობს: „ზოგიერთი აჯანყება - წერს იგი - წარმოადგენს ბრძოლაში „მოქმედების სუბიექტთა“ საქმიანობას და ყველა სამოქალაქო ომი და რევოლუცია ეხება ამ

კატეგორიას. მე ვფიქრობ, რომ ჩვენს მიერ ამ საგნის ათვალწუნება უნდა განვიხილოთ როგორც დაუდევრობა. ისინი, ვინც სწავლობენ ჩვენი კონსტიტუციის დებულებებს ან ჩვენს სამთავრობო ღონისძიებებს, გამოკვლევების გარეშე ტოვებენ აჯანყებებსა და რევოლუციებს. მე კი მსურს შევნიშნო, რომ აჯანყებებსა და ამბოხებებთან დაკავშირებული პრობლემები შეიძლება დავსვათ ისე, რომ გამოვინვიოთ სტაბილური და ეფექტური მთავრობის ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების ხელშეწყობის პირობების გამოკვლევის აუცილებლობა” (61, გვ. 19).

გარდა ამისა ვან-დაიკი ცდილობს პოლიტიკური მეცნიერების საგანში ჩართოს სახელმწიფოებრივი და სამოქალაქო სამართლის, საერთაშორისო სამართლის, ეკონომიკის, ფსიქოლოგიის მთელი რიგი საკითხები. ვან-დაიკი მართალია, შენიშნავს ა. დიმიტრიევი, როდესაც წერს, რომ პოლიტიკური მეცნიერების საგანი დამოკიდებულია იმ განსაზღვრებაზე, რომელსაც აძლევს პოლიტიკას. მაგრამ რამდენადაც პოლიტიკის განსაზღვრება მეტისმეტად მრავალრიცხოვანი და მრავალპლანიანი, ამდენად, შეუძლებელია ვილაპარაკოთ პოლიტიკური სოციოლოგიის რაღაც მკაცრად მოხაზულ საგანზე და ამას მრავალი პოლიტოლოგი და სოციოლოგი აღიარებს.

არსებობს თავლასაზრისი, რომლის მიხედვითაც სოციოლოგიზებული პოლიტიკური მეცნიერების ინტერესის ცენტრია მთავრობა და მისი საქმიანობა. პოლიტიკური მეცნიერების ყურადღების ფოკუსად მიჩნეულია სახელმწიფოებრივი საქმიანობის ის სფერო, რომელიც სრულდება მთავრობის მიერ და მთავრობის სწორედ იმ ნაწილის მიერ, რომელიც ამ საქმიანობას მისდევს კანონის მეშვეობით. ამიტომ ისინი გვთავაზობენ შევზღუდოთ პოლიტიკური მეცნიერების საგანი სახელმწიფოს შესახებ მოძღვრებით. სახელმწიფოს ფენომენთან პოლიტიკური მეცნიერების დამაკავშირებელი თეორიტიკოსები თვლიან, რომ მისი შესწავლის ობიექტი წარმოადგენს სახელმწიფოებრივ ძალაუფლებას. ამიტომ ორივე დოქტრინის - სახელმწიფოებრივის, ერთი მხრივ, და პოლიტიკური სოციოლოგიის მეორე მხრივ - მომხრეთა უთანხობეა დაიყვანა ძალაუფლების, როგორც პოლიტიკური მეცნიერების ობიექტისა და თვით ძალაუფლების ობიექტის შესახებ საკითხებზე.

პოლიტოლოგიზირებულად წარმართული პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისებურ და საინტერესო კონცეფციას ამუშავებს გერმანელი სოციოლოგი და პოლიტოლოგი ოტო შტამერი. მისი აზრით, „პოლიტიკური სოციოლოგია კვლევის საგნად აქცევს სახელმწიფოს, როგორც ბატონობის ორგანიზებულ კავშირს სოციალურ წესრიგთან მიმართებაში“. შტამერის აზრით, პოლიტიკურ სოციოლოგიას თავის საფუძველში საქმე აქვს საკითხთა ორ განსხვავებულ კომპლექსთან: „1. სახელმწიფოსთან, როგორც ორგანიზებულ პოლიტიკურ კავშირთან განსაზღვრულ ისტორიული საზოგადოების პირობების ფარგლებში (ამ მიმართულებით მას შეიძლება ეწოდოს სახელმწიფოს სოციოლოგია კერძო აზრით. დღეს სახელმწიფოს საციოლოგია ერთდროულად წარმოადგენს როგორც პოლიტიკური სოციოლოგიის, ისე პოლიტიკური მეცნიერების შემადგენელ ნაწილს) 2. მეორეს მხრივ, პოლიტიკური სოციოლოგია უნდა გავიგოთ როგორც თვით პოლიტიკა, როგორც სახელმწიფოზე საზოგადოების გავლენის ხელოვნება, ტექნიკა და თვით სახელმწიფოს სოციალური გადანაცვლებების სფერო. ამავე დროს, ნათელია, რომ სახელმწიფო და პოლიტიკა უშუალო კავშირ-ურთიერთობებსა და ზემოქმედებაში იმყოფებიან“ (143, გვ. 303).

ოტო შტამერი აღნიშნავს დღევანდელ პირობებში საზოგადოებისაგან სახელმწიფოს გამოყოფის სიძნელეებს. თანამედროვე სახელმწიფო - წერს იგი - მის ისტორიულ ინდივიდუალურ ფორმაში, როგორც ბატონობის სუვერენული, ორგანიზებული, პოლიტიკური კავშირი უნდა გავიგოთ ყველა

ნორმათა, მოქმედების სახეთა პოლიტიკურ ნებელობაზე და გადაწყვეტილებებზე გავლენის მომხდენ ინსტიტუტთა, ჯგუფთა მხოლოდ და მხოლოდ სტრუქტურულ და მოქმედ კავშირში. სახელმწიფო უშუალო მიმართებაშია ერთობლივი არსებობის პოლიტიკურ წესრიგთან, შეადგენს ბატონობის პოლიტიკური ორგანიზაციის ბირთვს და თავის უმაღლეს ორგანოებში არის უზენაესი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების ფორუმი და არენა. საზოგადოებასთან მიმართებაში ოტო შტამერი გამოყოფს სახელმწიფოს სამ ფუნქციას: 1. წესრიგის უზრუნველყოფა, 2. ბატონობის განხორციელება, 3. საზოგადოებრივ-პოლიტიკური განვითარების წარმართვა. სახელმწიფოს ბატონობის სპეციფიკური სტრუქტურა და მისი პოლიტიკური ფუნქციები ურთიერთემოქმედების ორგანიზმის სულ უფრო მზარდი მნიშვნელობის მქონე გარე - სახელმწიფოებრივ ელემენტებთან. ამგვარად, ოტო შტამერის მიერ პოლიტიკური სოციოლოგია გაგებულია ვიწრო და ფართო აზრით. ესაა სახელმწიფოებრივ-სოციოლოგიის ორიენტირებული პოლიტიკური სოციოლოგია, რომელიც მ. ვებერის სოციოლოგიის დიდ გავლენას განიცდის.

ო. შტამერი ზომიერებას იჩენს სახელმწიფოს სოციალური როლის საკითხში. მისი აზრით, სახელმწიფოს სოციალური ფუნქცია ისაა, რომ მის მიერ შექმნილი სამართლებრივი წესრიგისა და ბატონობის აპარატის დახმარებით უზრუნველყოს არსებული საზოგადოებრივი წესრიგი. მეორე მხრივ - ამტკიცებს იგი, - საზოგადოებრივ სოციალურ ძალებს შეუძლია ზემოქმედება სახელმწიფოზე და მთელი საზოგადოებრივი წესრიგის შეცვლა თვით სახელმწიფოებრივი ძალაუფლების დახმარებით ან ძალაუფლების სტრუქტურებში მონაწილეობით ან მათზე გარედან ორგანიზებული მოქმედების გზით. შესაბამისად, პოლიტიკური სოციოლოგია, ერთი მხრივ, უნდა ისწრაფოდეს, რათა შეისწავლოს საზოგადოების ეკონომიკურ-სოციალური სტრუქტურა, ხოლო, მეორე მხრივ - სახელმწიფოს ორგანიზებული სტრუქტურა განვითარებული დემოკრატიული სახელმწიფოს პრინციპთა თვალსაზრისით. ეს პრინციპები შეიცავს ხალხის ნების წარმომადგენლობას, რომელიც შედგება ჯგუფურ ნებათა ერთობლიობისაგან და პიროვნული თავისუფლების სფეროში სახელმწიფოს არამართლზომიერი ჩარევის წინააღმდეგ ინდივიდის უფლებათა გარანტიების დაცვას. ამგვარად, დემოკრატიული სახელმწიფოს პოლიტიკურ-სოციალურ კონცეფციას წინ უსწრებს დემოკრატიული საზოგადოების კონცეფცია. სწორედ აქ ჩანს სოციოლოგიის მადომინირებელი როლი სხვა პოლიტიკურ მეცნიერებებთან მიმართებაში. მაგალითად, ოტო შტამერი თვლის, რომ პოლიტიკურმა სოციოლოგიამ უნდა შეასრულოს „კრიტიკული ფუნქცია“. მან უნდა მიუთითოს, რომ ბიუროკრატიული დარღვევები და დამახინჯებები სახელმწიფოებრივ მმართველობაში საჭიროა აღმოიფხვრას საზოგადოებრივი აზრის მეშვეობით, პარლამენტისა და მთავრობის აქტიური კონტროლით, სახელმწიფო მოხელეთა და მოსამსახურეთა სწორი აღზრდით.

ამგვარად, პოლიტიკური სოციოლოგიის სპეციფიკური ინტერესი მიმართული ყოფილა დემოკრატიის პრობლემის სოციოლოგიურ საფუძველზე. დემოკრატია კი, - ამტკიცებდა იგი, - შეუძლებელია გავიგოთ უმრავლესობის ნების წარმოქმნისა და არჩევითი აქტის მეშვეობით ამორფული საყოველთაო სახალხო ნების სახელმწიფოებრივ ნებაზე გადატანის აზრით. დემოკრატიაში პოლიტიკური ნების გამოვლენა ხორციელდება საზოგადოებასა და სახელმწიფოში არსებულ მრავალხარისხიან შეთანხმებულ ფილტრთა მეშვეობით. დემოკრატიულ სახელმწიფოში - აღნიშნავს იგი - ხალხის საერთო ნება გამომდინარეობს იმ მრავალრიცხოვანი ურთიერთობებიდან, რომლებიც არსებობს სახელმწიფოს მოქალაქეთა და სახელმწიფოს წარმომადგენლებს შორის, თანაც ისე, რომ ეს ურთიერთობანი მუდამ ახლდება. ჯგუფები, ფენები, კლასები და პარტიები, მმართველობითი ორგანოები ასევე წარმოადგენენ პოლიტიკური ნების წარმოქმნისა და გამოხატვის მამოძრავებლებს საზოგადოებასა და სახელმწიფოში. ამიტომ პოლიტიკური სოციოლოგიის საგანს ოტო შტამერი ხედავს იმის კვლევაში, თუ როგორ

გამოიყურება სახელმწიფოს ორგანიზაციული სტრუქტურა სოციოლოგიურად და აგრეთვე საზოგადოების კლასობრივი სტრუქტურის კვლევაში, რომელიც გავლენას ახდენს სახელმწიფოებრივ ძალაუფლებაზე. მისი აზრით, დემოკრატიული სახელმწიფო ცდილობს უმრავლეს შემთხვევაში თვით მის მიერ ფორმულირებული მიზნების მეშვეობით კლასობრივი განხეთქილებიდან გამომდინარე, ერთმანეთთან კონკურენციაში მყოფ ნებათა განვითარებასა და გატოლებას. ამიტომ აუცილებელია, ვიკვლიოთ, თუ რამდენად ძალუძს ეს დემოკრატიულ სახელმწიფოს კონკრეტულ შემთხვევაში და რომელ ჯგუფურ ძალაუფლებაზე შეუძლია მას დაყრდნობა. მართალია, ოთხ შტამერი პოლიტიკის სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის მიმართებაში, შეიძლება ითქვას, უფრო ამ უკანასკნელისაკენ იხრება, მაგრამ იგი კარგად ხედავს მათ შორის როგორც საგნობრივ, ისე ფუნქციურ განსხვავებას, შესაბამისად, საინტერესოა მისი მოსაზრება პოლიტიკური სოციოლოგიის საგნის შესახებ: „პოლიტიკური სოციოლოგია შეისწავლის პოლიტიკური მოქმედების საზოგადოებრივ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ წინამძღვრებსა და შედეგებს, სხვადასხვა პოლიტიკურ სისტემათა სტრუქტურებსა და ურთიერთკავშირს უპირატესად თანამედროვე მსოფლიოს ქვეყნებში. მისი ინტერესები განსაკუთრებით მიმართულია ეკონომიკური წყობისადმი, სოციალურ სტრუქტურასა და საზოგადოებრივ ჯგუფთა მოქმედების წესებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლაზე ერთს მხრივ და პოლიტიკური წესრიგის სტრუქტურასა და პოლიტიკურ ხდომილობებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლაზე, მეორე მხრივ“ (61, გვ. 302).

გემოაღნიშნული კონცეფციების გარდა, არსებობს თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკური სოციოლოგია დამოუკიდებელი მეცნიერებაა როგორც შესწავლის საგნის, ისე კვლევის მეთოდებისა და მიზნების მხრივაც. ის ვინც, ცდილობს დაასაბუთოს პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისთავადობა, მისი კვლევის საგნად აცხადებს ძალაუფლებას, ავტორიტეტს, პოლიტიკურ კონფლიქტს ან თანხმობას, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს, პოლიტიკურ რეალიზაციას და ა.შ. ე.ი. კვლევის იმ სფეროებს, რომლებიც ადრე არ შეისწავლებოდა პოლიტიკური მეცნიერების მიერ. ასე, მაგალითად, ამერიკელი სოციოლოგის ლ. კოზერის აზრით, პოლიტიკური მეცნიერების წარმომადგენლები ძირითად ყურადღებას ამახვილებენ „სახელმწიფოზე, როგორც ინსტიტუტზე, რომელიც ახორციელებს მოცემულ ტერიტორიაზე ძალის კანონზომიერი გამოყენების მონოპოლიას“. მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგები იკვლევენ სახელმწიფოებრივი მართვისა და სოციალური სტრუქტურის, პოლიტიკური და სოციალური პროცესების ურთიერთქმედების უფრო ფართო ასპექტებს. „პოლიტიკური სოციოლოგია“ კოზერის აზრით, ესაა სოციოლოგიის ის დარგი, რომელსაც საქმე აქვს საზოგადოების შიგნით და საზოგადოებებს შორის არსებული ძალაუფლების მოცემული დანაწილების სოციალურ მიზეზებთან და შედეგებთან, აგრეთვე სოციალურ და პოლიტიკურ კონფლიქტებთან, რომელთაც მივყავართ ცვლილებებთან ძალაუფლების განაწილებაში“ (143, გვ.25).

მსგავს შეხედულებებს იცავენ რ. ბენდიქსი და ს. ლიჰტეიცი, რომელთა აზრით, „როგორც პოლიტიკური მეცნიერება, ისე პოლიტიკური სოციოლოგია იკვლევს საზოგადოებაში ძალაუფლების განაწილებისა და განხორციელების პრობლემებს, მაგრამ პოლიტიკური მეცნიერებისგან განსხვავებით, იგი არ იკვლევს ამ განაწილებისა და განხორციელების ინსტიტუციონალურ პრობლემებს,

მათ განიხილავს როგორც მოცემულს. ამგვარად, პოლიტიკური მეცნიერება იწყებს სახელმწიფოდან და იკვლევს იმას, თუ როგორ გავლენას ახდენს იგი საზოგადოებაზე, მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგია იწყებს საზოგადოებიდან და იკვლევს იმას, თუ როგორ გავლენას ახდენს იგი სახელმწიფოზე, ე. ი. ძალაუფლების განაწილებისა და განხორციელების ფორმალურ ინსტიტუტებზე“ (143, გვ.26).

პოლიტიკურ მეცნიერებასა და პოლიტიკურ სოციოლოგიას შორის განსხვავებას ხედავენ აგრეთვე კვლევის მიზანდასახულობის სხვაობაშიც. მაგალითად, ს. ლიპსეტის აზრით, პოლიტოლოგია მუდამ ისწრაფოდა სახელმწიფოებრივი აპარატის ფუნქციონირების ეფექტურობის წესთა საშუალებათა შესწავლას. მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგია იყო „რადიკალური დისციპლინა“, რომელიც ხაზს უსვამს სოციალურ კონფლიქტს, სოციალურ ცვლილებას და თავისი ყურადღების კონცენტრაციას ახდენს პოლიტიკის არაფორმალურ და დისფუნქციურ ასპექტებზე.

აღნიშნულ შეხედულებას ზოგიერთი ავტორი არ ეთანხმება. ისინი თვლიან, რომ პოლიტოლოგიასა და პოლიტიკურ სოციოლოგიას შორის ამგვარი დაპირისპირება სამართლიანია მხოლოდ ნაწილობრივ და მისაღებია ძირითადად ამ დისციპლინათა განვითარების ადრეული პერიოდისათვის. ამ დაპირისპირების ძირითად წყაროდ ისინი მიიჩნევენ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მეცნიერებათა დიფერენციაციის პროცესის გაძლიერების შედეგად წარმოქმნილ დისციპლინათა კამათსა და დავას. პოლიტოლოგიის განვითარება ომის შემდეგ დაკავშირებული იყო საზოგადოებათმცოდნეთა გარკვეული ჯგუფის მისწრაფებასთან - შეექმნათ იმდენადვე დამოუკიდებელი აკადემიური მეცნიერება, როგორც არის სოციოლოგია, ისტორია, ფსიქოლოგია და სამართალმცოდნეობა. ამავე დროს, „თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერება, სახელმწიფოსა და დემოკრატიის პრობლემების“ ავტორთა აზრით, „პოლიტიკური სოციოლოგიები შეშფოთებულან სოციოლოგიის ფარგლებში თავიანთი პოზიციების შენარჩუნებით, ხედავენ რა სოციოლოგიური ორიენტაციის პოლიტოლოგებში კონკურენტებს, რომლებიც თურმე სოციოლოგების ინტერესთა სფეროში იჭრებიან. ამ ავტორთა აზრით, ეს „შეჭრა“ ბუნებრივი და გარდაუვალი იყო და ცალკეული პოლიტიკური სოციოლოგის მცდელობის მიუხედავად წარმოეჩინა პოლიტოლოგია განსაკუთრებულ ინსტიტუციურ-იურიდიულ დისციპლინად, ეს უკანასკნელი სულ უფრო განიცდიდა სოციოლოგიზებას, უახლოვდებოდა პოლიტიკის სოციოლოგიას როგორც საგნის, ისე კვლევის მეთოდების მხრივაც“ (143, გვ. 11).

აღნიშნულ ავტორებს სურთ დაასაბუთონ, რომ არა მხოლოდ პოლიტოლოგია ისწრაფოდა სოციოლოგიისაკენ, არამედ არც პოლიტიკური სოციოლოგია რჩებოდა გულგრილი პოლიტიკური მეცნიერების მიღწევებისადმი. „თავის მხრივ - წერდნენ ისინი - პოლიტიკურმა სოციოლოგებმა აღმოაჩინეს თავიანთი „სუბდისციპლინის სოციოლოგიური შეზღუდულობა“, რომელიც გამოვლინდა პრობლემის ინსტიტუციონალურ ასპექტის იზოლაციაში. აღიარეს ის ფაქტი, რომ პოლიტიკურ სფეროში სოციალური მოქმედების განხილვა შეუძლებელია ოფიციალური პოლიტიკური სტრუქტურებისა და ნორმების - მთავრობის აპარატის, მმართველი პოლიტიკური პარტიების, სამართლის სისტემისა და სხვა - სისტემათა აქტიური მარეგულირებელი ზემოქმედების გათვალისწინების გარეშე. მათ გააცნობიერეს, რომ მთავრობისეული სტრუქტურებიც წარმოადგენდნენ განსაკუთრებულ სოციალურ გაერთიანებებს, რომლებიც, თავის მხრივ, იყოფა რა ინტერესთა ჯგუფებად, ურთიერთგამოქმედებაში იმყოფებიან როგორც ერთმანეთთან, ისე არასამთავრობო სოციალურ სტრუქტურებთანაც. უფრო მეტიც, ცალკეულმა პოლიტიკურმა სოციოლოგმა დიდი ინტერესი გამოავლინა სამთავრობო სტრუქტურების მმართველობის ფორმებისა და პოლიტიკური რეჟიმის სოციოლოგიური ანალიზისადმი, პოლიტიკის სოციოლოგიური თეორიების თავიანთი ვარიანტების ფორმულირებისას ისინი იძულებულნი გახდნენ სახელმწიფოებამცოდნეობა ტრადიციული პრობლემების ანალიზის დონეზე განეხილათ, თანაც პირველ ადგილზე აღმოჩნდა სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკური წყობის, კლასობრივი საზოგადოების ორგანიზაციის ფორმის „კლასიკური პრობლემა“ (იქვე, 11).

შეიძლება ითქვას, რომ სხენებულ ავტორთა თვალსაზრისით ნაწილობრივადაა სწორი, რამდენადაც იგი ხაზს უსვამს პოლიტოლოგიისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარების მხოლოდ ერთი მონაკვეთის თავისებურებებს, რაც მათი კვლევის საგნებისა და პრობლემათა სფეროს ურთიერთდაახლოებაში გამოიხატა, მაგრამ ისინი შეზღუდულობას ინარჩუნებენ და არ ითვალისწინებენ პოლიტიკური სოციოლოგიის შემდგომი განვითარების პერიოდს, რომელმაც გამოკვეთა მისი საგანიცა და სპეციფიკაც. მართლაც, XX საუკუნის 60-იან წლებში პოლიტოლოგიისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის დაახლოების ტენდენცია შეიმჩნევა, რომლის გამოვლენასაც პოლიტიკური სოციოლოგიის თვით ისეთი მომხრეც კი ვერ გაექცა, როგორცაა ჩვენთვის უკვე ცნობილი ს. ლიპსეტი. ზემოდასახელებული შრომების ავტორები თავიანთი პოზიციის განმტკიცებას სწორედ ლიპსეტის შეხედულებათა მეტამორფოზის ფონზე ცდილობდნენ. მაგალითად, თუ ლიპსეტი ჯერ კიდევ 50-იანი წლების დასასრულსა და 60-იანი წლების დასაწყისში დაბეჭდვით ამტკიცებდა პოლიტოლოგიასა და პოლიტიკურ სოციოლოგიას შორის განსხვავების არსებობას, უკვე 60-იანი წლების დასასრულს მისი თვალსაზრისი იცვლება. მან არა მხოლოდ აღიარა ამ დისციპლინათა დაახლოება, არამედ პოლიტიკური სოციოლოგიის პრობლემათა შორის პირველ ადგილზე საზოგადოების სახელმწიფოებრივი წყობის პრობლემა დააყენა. ლიპსეტის აღიარებით მოყოლებული იმ დროიდან, როცა ტერმინი „სოციოლოგია“ პირველად იქნა შემოღებული ხმარებაში, პოლიტიკური პროცესებისა და ინსტიტუტების ანალიზი უკვლევად იდგა სოციოლოგიური მეცნიერების ცენტრში“ (88, გვ. 203), ამასთანავე, ეჭვის ქვეშ არ დგება სახელმწიფოსთან შედარებით საზმიზგობრივად განპირობებული პრიორიტეტი, ხოლო პოლიტიკური სოციოლოგია არ დაიყვანება სოციალური ფაქტორების შესწავლაზე, რამდენადაც „პოლიტიკური ინსტიტუტები თავისთავად წარმოადგენენ სოციალურ სტრუქტურებს და მუდამ არიან დამოუკიდებელი ფაქტორებზე, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ სოციალური სტრუქტურის სხვა არაპოლიტიკურ ასპექტებზე“ (იქვე).

უფრო მეტიც, ლიპსეტის აზრით აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურის განსაზღვრულ ფორმალურ დებულებას, სხვადასხვა პოლიტიკურ ერთეულებს შორის უფლებამოსილების გაყოფის ხასიათს ან თანამდებობის პირთა არჩევის მეთოდთა და წესთა განსაზღვრულ კანონებს უბრალოდ არა მხოლოდ დიდი მნიშვნელობა აქვთ, არამედ ძლიერ განსაზღვრულ გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ ფორმას მიიღებს კლასობრივი სტრუქტურა, როგორ შეითვისებენ მოცემული ქვეყნები მნიშვნელოვან სუბკულტურებს და სხვა. ს. ლიპსეტი თავის შეხედულებებს შემდეგნაირად აჯამებს: „ძალაუფლების სფეროში სათანადო ურთიერთობების შესახებ სოციეტალურმა წარმოდგენებმა შეიძლება სათანადო გავლენა იქონიოს თანამდებობრივ პირთა უფლებამოსილებაზე, მაგრამ ამის ნაცვლად იმ წესებმა, რომლის მეშვეობითაც პოლიტიკური ინსტიტუტები ანაწილებს პოლიტიკურ ძალაუფლებას, შეიძლება გავლენა იქონიოს სხვადასხვა სტრუქტურაში ძალაუფლებით აღჭურვილ პირთა ორიენტაციაზე. პოლიტიკა, ისევე, როგორც ეკონომიკა, არ არის ზოგადი სოციალური სტრუქტურიდან მიმდინარე მეორეხარისხოვანი პროდუქტი და წარმოებული რამ“ (88, გვ. 204). სწორედ ამ შეხედულების ანალიზის საფუძველზე დაასკვნინ სოციოლოგიზირებული პოლიტოლოგიის მომხრეები იმის შესახებ, რომ ლიპსეტმა არა მხოლოდ დაასაბუთა სამტავრობო და სხვა ოფიციალურ პოლიტიკურ სტრუქტურათა სოციოლოგიური ანალიზის აუცილებლობა, არამედ არაორაზროვნადაც აღიარა პოლიტიკური პროცესისა და სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის იურიდიული ფორმის ანალიზის მნიშვნელობა და საჭიროება, ამაღლა მათი როლი საზოგადოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბების პროცესში. ასევე მათ თავიანთი თვალსაზრისის დამადასტურებლად მიაჩნათ ლიპსეტის მოსაზრება საზოგადოებრივ მეცნიერებათა სისტემაში პოლიტიკური სოციოლოგიის, როგორც „შეიღობილი“ დისციპლინის ადგილის შესახებ, რომელიც მოიცავს სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის საერთო სფეროს - საზოგადოებისა და

სახელმწიფოს, სოციალურ წყობასა და პოლიტიკურ ინსტიტუტებს შორის ურთიერთდამოკიდებულობის პრობლემას. ისინი განსაკუთრებით ხაზს უსვამენ ლიპსეტის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ XVIII საუკუნის დასასრულს დიდი სოციოლოგები, უმეტეს წილად პოლიტიკური სოციოლოგები, სოციალურად მოაზროვნე პოლიტოლოგები იყვნენ. სწორედ პოლიტიკური სოციოლოგიის განმარტება როგორც დისციპლინის, რომელშიც სოციოლოგია ინტეგრირებულია სახელმწიფოებათმცოდნეობასთან, სხენებული შრომის ავტორებს მიაჩნიათ პოლიტოლოგიის, პოლიტიკის მეცნიერების, როგორც სოციოლოგიის - მნიშვნელოვანი პრობლემური სფეროს შესახებ არსებული ტრადიციული წარმოდგენების აღორძინებად.

მართალია, ლიპსეტის თვალსაზრისმა აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით ევოლუცია განიცადა, მაგრამ არა იმდენად, რომ შესაძლებელი იყოს მისი როგორც პოლიტოლოგიური თვალსაზრისის ინტერპრეტაცია, რომელშიც დაძლეულია პოლიტიკური სოციოლოგიის ფუნდამენტური პოზიცია. უბრალოდ ლიპსეტის და არა მხოლოდ ლიპსეტის შეხედულებების ევოლუციაში აისახა ორი მეცნიერების დაახლოების პროცესი, რომლის დროსაც ერთიცა და მეორეც ინარჩუნებს როგორც საკუთარ კვლევის საგანს, ისე კვლევის სპეციფიკას მართალია, 60-იან წლებში პოლიტიკური მეცნიერება სწრაფად სოციოლოგიზირდება პოზიტივისტურ-ბიჰევიორისტული მსოფლმხედველობისა და მეთოდოლოგიის გაბატონებისა და ანალიზის ემპირიული მეთოდების ფართო გამოყენების გამო. თავის მხრივ, პოლიტიკურად ორიენტირებულმა სოციოლოგებმა აღიარეს, თუმცა საკუთარი მეთოდებით, ოფიციალური ინსტიტუტებისა და ნორმების შესწავლის აუცილებლობა, მიუხედავად ამისა, აღნიშნულმა პროცესებმა კი არ წაშალა მათ შორის შინაარსობრივი განსხვავება, არამედ პირიქით გამოკვეთა იგი. შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკოს სოციოლოგიამ საკუთარი მეთოდოლოგიის საფუძველზე გააერთიანა, როგორც საკუთრივ სოციოლოგიის, ისე პოლიტოლოგიის პრობლემატიკა და მიდგომის წესები. ასე მაგალითად, ამ პერიოდის ყველაზე გავლენიანი სოციოლოგიური მიმდინარეობა - პარსონსისა და მისი მიმდევრების სოციალური სისტემის თეორია ზოგად სოციოლოგიაში პოლიტიკის სოციოლოგია საიგივებს პოლიტიკური სისტემის თეორიასთან, ხოლო სოციოლოგიის ისეთი ცენტრალური კატეგორიები და ცნებები, როგორცაა ინსტიტუციონალიზაცია, სოციალიზაცია, დიფერენციაცია, სოციოლოგიური განვითარება პოლიტიზირდება და ჩამოყალიბდება პოლიტიკურ ინსტიტუციონალიზაციად, პოლიტიკურ სოციალიზაციად და ა.შ. გადაიქცევა პოლიტიკის ანალიზის ელემენტებად.

პოლიტიკურმა სოციოლოგებმა და სოციოლოგიურად ორიენტირებულმა პოლიტოლოგებმა შემოგვთავაზეს „პოლიტიკის განხილვა სოციალური სტრუქტურისა და არათორმალური სოციალური ინსტიტუტების, საზოგადოებრივი აზრისა და ქცევის სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების, ნორმებისა და ურთიერთობათა მთელი კომპლექსის ანალიზის პერსპექტივაში, პიროვნებისა და მცირე ჯგუფთა ყველა ფსიქოლოგიური და სოციოკულტურული მახასიათებლების გამოკვეთის მეშვეობით“ (141, გვ. 167). შწორედ ამ მიმართულების სოციოლოგებმა და პოლიტოლოგებმა მიიჩნიეს, რომ აუცილებელია არა მხოლოდ თანხმობასა და სტაბილურობაზე ყურადღების გამახვილება, არამედ კონფლიქტებისა და ცვლილებების შესწავლაც; არა მხოლოდ მართვის ორგანოებისა და აპარატის, არამედ ბიუროკრატიისა და გადანყვეტილებათა მიღების პროცედურის დამუშავებაც; არა მხოლოდ პოლიტიკურ პარტიათა და პროფკავშირთა, არამედ ყველა საზოგადოებრივი ორგანიზაციისა და მოძრაობის, არათორმალურ გაერთიანებათა გამოკვლევაც; არა მხოლოდ მოქალაქეთა არჩევნებში მონაწილეობის, არამედ პოლიტიკაში მოქალაქეთა ჩაბმის სხვადასხვა მეთოდთა და წესთა განალიზებაც; არა მხოლოდ სახელმწიფოს ხელმძღვანელთა, არამედ სხვადასხვა დონის პოლიტიკურ ლიდერთა შესწავლაც; არა

მხოლოდ პოლიტიკური იდეოლოგიის, არამედ პოლიტიკური სისტემისა და პოლიტიკური რეჟიმის დაუფლებაც; არა მხოლოდ სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკისა და საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში მათი ურთიერთშემოქმედების შესწავლის აუცილებლობა, არამედ ხალხთა ურთიერთობის, რეგიონული და გლობალურ პრობლემათა დამუშავებაც.

სწორედ სოციოლოგიურად ორიენტირებულმა პოლიტოლოგებმა შეიტანეს პოლიტიკის კვლევისას სოციოლოგიაში გამოყენებული ისეთი ცნებები, როგორცაა: აქტორი, როლი, სტატუსი, პოზიცია, ღირებულება, მოლოდინი, ორიენტაცია და ა.შ. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკური სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის შერწყმის მომხრეებს სრული უფლება აქვთ აღნიშნონ, რომ: „დღეს პოლიტიკის სოციოლოგია და პოლიტოლოგია თეორიულ-მეთოდოლოგიური და კატეგორიული ცნებების მხრივ მცირედაა განსხვავებული ერთმანეთისაგან“ (141, გვ. 266) მაგრამ თუ ყურადღებას მივაქცევთ ამ მცირე განსხვავებას, განსაკუთრებით, გამოიკვეთება 70-იანი და 80-იანი წლების პოლიტიკური ვითარება და პოლიტიკურ მეცნიერებაში არსებული სიტუაცია, მაშინ ასე კატეგორიულად ვეღარ ვიმსჯელებთ პოლიტიკური სოციოლოგიისა და პოლიტიკური მეცნიერების შერწყმაზე, მითუმეტეს, საგნობრივ დამთხვევაზე. პოლიტიკური სოციოლოგიის შემდგომი განვითარების საქმეში უდიდესი როლი შეასრულა საზოგადოებაში კონფლიქტური და კრიზისული მოვლენების ბუნებისა და მიზეზების ადეკვატური ახსნის უუნარობამ. ამ გარემოებამ დღის წესრიგში დააყენა ახალი პოლიტიკური მეცნიერების განვითარების პრობლემა. უკვე 60-იანი წლებიდან იწყება პოლიტიკური სოციოლოგიის აღმავლობა, რომელსაც საფუძვლად დაედო ვებერის თეორიული მემკვიდრეობის ხელახალი გადასინჯვა და მისი პარსონსისეული ინტერპრეტაციისაგან განთავისუფლებული ვებერის ბატონობის სოციოლოგია ხდება ახალი პოლიტიკური სოციოლოგიის მძლავრი აღმავლობის საფუძველი, რომელიც უბრალოდ კი არ აცხადებს პრეტენზიას ახალი პოლიტიკური მეცნიერების წამყვანი მიმდინარეობის სტატუსზე, არამედ გამოყოფს კიდევ კვლევის უფრო დაზუსტებულ საგანს - ძალაუფლების სტრატეგიკაციასა და ელიტათა მოქმედებას.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ აღნიშნულ პრობლემებს ასევე კარგად შეისწავლის პოლიტოლოგიაც, მაგრამ თუ სოციოლოგიური მიდგომის თავისებურებებს გავითვალისწინებთ, დავინახავთ, რომ პოლიტოლოგიისაგან განსხვავებით, რომელსაც ძირითადად პოლიტიკური ძალაუფლება აინტერესებს, პოლიტიკური სოციოლოგია სწავლობს ძალაუფლებას, მისი ფუნქციონისა და განაწილების წესებს არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ საზოგადოებაში, არამედ ნებისმიერ ადამიანურ გაერთიანებებსა თუ ჯგუფებში. იგი ძალაუფლებას ინდივიდთა, სოციალურ ფენათა, ეთნიკურ ერთობათა და მათი ორგანიზაციების შესწავლასთან კორელაციაში განიხილავს. ამიტომ როგორი დაახლოებულიც არ უნდა იყოს ეს ორი დისციპლინა საგნობრივად ერთმანეთთან, პრობლემებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის სპეციფიკის გამო, პოლიტიკური სოციოლოგია მაინც ინარჩუნებს თავისთავადობასა და ავტონომიურობას. როგორც ყველა სხვა სოციალურ მეცნიერებას, პოლიტიკურ სოციოლოგიასაც აინტერესებს პოლიტიკური საზოგადოების გავება ისე, როგორც ის არის სინამდვილეში და არა ისე, როგორც საზოგადოების პოლიტიკური სფერო ოფიციალურად თავს გვაჩვენებს. ამ მიზნით კი იგი იკვლევს იმ პოლიტიკურ ღირებულებებს, რომელსაც იზიარებს საზოგადოება და არკვევს პოლიტიკურ და სოციალურ ინსტიტუტთა მდგომარეობასა და ურთიერთდამოკიდებულებას. პოლიტიკური ინტერესებისა და ურთიერთობის შესწავლისას სოციოლოგს მუდამ აინტერესებს შემდეგ კითხვაზე პასუხი: რას აკეთებენ ადამიანები ერთმანეთთან პოლიტიკური ურთიერთობისას? როგორია მათი პოლიტიკური ურთიერთდამოკიდებულება? როგორ ორგანიზდება ურთიერთდამოკიდებულება პოლიტიკურ

ინსტიტუტებად? როგორია ის კოლექტიური იდეები, რომლებიც ამოძრავებს ადამიანებს და მათ პოლიტიკურ ინსტიტუტებს? და ა.შ.

სოციოლოგი იკვლევს ადამიანთა ყოველდღიურ სამყაროს. მის მიერ გამოყენებული ანალიზის კატეგორიები იმ ცნებათა დაზუსტებაა, რომლებსაც ადამიანები სოციალური და პოლიტიკური ურთიერთობის გასააზრებლად იყენებენ: „ძალაუფლება“, „სტატუსი“, „რასა“, „ერი“, „ეროვნულობა“ და სხვა. რა უნდა იყოს ასეთ ცნობილ ცნებებსა და ტერმინებში გასააზრებელი და დასაზუსტებელი, ასეთი რამ ხომ ტრუიზმია? მაგრამ არა! სოციოლოგი სწორედ ამ კატეგორიებში პოულობს ისეთ პლასტებს, რომლებიც საზოგადოებისათვის ფარულია და ცნობილი არ არის. პოლიტიკური მოვლენების ემპირიული კვლევისას აღმოჩნდება, რომ სოციალური და პოლიტიკური რეალობა თავის თავში მალაყს მრავალ პლასტსა და შრეს. ასეთი ფარული საზრისისეული შრის აღმოჩენა კი უმეტეს შემთხვევაში რადიკალურად ცვლის ჩვენს წარმოდგენებს სოციალური თუ პოლიტიკური მთელის შესახებ. პ. ბერგერის მართებული თქმით, „სოციოლოგიის პირველი მცნება გვაუწყებს: ნივთი არ არის ის, რადაც თავის თავს გვაჩვენებს“ (28, გვ. 23).

თავად საკითხის წამოჭრა სოციოლოგიაში წარმოშობს სურვილს, ეჭვქვეშ დავაყენოთ ადამიანურ ქმედებათა საზოგადოდ მიღებული თუ ოფიციალურად აღიარებული მიზნები. ასეთი სურვილი კი გულისხმობს იმის გარკვეულ ცოდნას, რომ საზოგადოებაში მიმდინარე სოციალური თუ პოლიტიკური პროცესები ფლობს მნიშვნელობათა რამდენიმე დონეს, რომელთაგანაც ზოგიერთი დაფარულია ყოველდღიური ცხოვრების ჩვენი ინტერპრეტაციებისა თუ განსაზღვრებებისაგან. ამიტომ სოციოლოგს ეჭვი შეაქვს იმ წესში, რომლის მიხედვითაც „ძლიერნი ამა ქვეყნისანი“ ოფიციალურ ინტერპრეტაციას აძლევენ ადამიანურ სიტუაციებს. სოციოლოგიური მიდგომა „მუდამ ცდილობს გაამიშვლოს განსაკუთრებული სამყარო, რომელიც არ ექვემდებარება ახსნას სოციალური რეალობის ოფიციალური ინტერპრეტაციის ფარგლებში“ (28, გვ. 34).

ამგვარად, სოციოლოგიური მიდგომის თავისებურება ისაა, რომ იგი ცდილობს ჩასწვდეს სოციალურ სტრუქტურათა ფასადს მიღმა არსებულ საზრისისეულ შრეებს, რომელიც მხედველობისათვის დაფარულია. პოლიტიკის სოციოლოგია არ კმაყოფილდება იმით, რადაც თავს გვაჩვენებს პოლიტიკური სტრუქტურები და ცდილობს განჭვრიტოს ფასადს მიღმა არსებული სინამდვილე, რომელიც განაპირობებს კიდევ სოციალურ თუ პოლიტიკური სტრუქტურათა რეალურ ფუნქციობას. იმის წარმოსაჩენად, რომ პოლიტიკური სოციოლოგია არა მხოლოდ საგნობრივად განსხვავდება პოლიტოლოგიისაგან, არამედ პოლიტიკური სტრუქტურებისა და პროცესებისადმი მიდგომის წესითაც, საგულისხმოა პ. ბერგერისეული შედარების ანალიზი. თუ ვინმე მოისურვებს, რომ გამოარკვიოს - წერს იგი - როგორ იმართება თანამედროვე ამერიკული ქალაქი, მაშინ ის ძალიან ადვილად მიიღებს ამის თაობაზე ოფიციალურ ინფორმაციას: ქალაქს უსათუოდ აქვს წესდება, რომელიც შტატის კანონების შესატყვისია. მცოდნე ადამიანი კი მოგცემთ რჩევას ჩაიხედოთ სხვადასხვა სტატუსში, რომელიც დამატებული აქვს ქალაქის კონსტიტუციას. მითითებული დოკუმენტიდან შეიძლება გამოვარკვიოთ ის, თუ მმართველობის როგორი ფორმა აქვს რეგიონს, გაერთიანებას; გავიგოთ, რომ მუნიციპალურ არჩევნებში ხმას არ აძლევენ პარტიული სიებით. ქალაქის საინფორმაციო საშუალებების, სახელდობრ კი, გაზეთების მეშვეობით, შეგვიძლია წარმოდგენა შევიქმნათ ქალაქის ოფიციალურად აღიარებული პოლიტიკური პრობლემების შესახებ, შეიძლება გავიგოთ ის, რომ მუნიციპალიტეტს სურს ქალაქის ერთ-ერთი გარეუბნის შემოერთება, ან იმის შესახებ, რომ ქალაქის საბჭოს ერთ-ერთ წევრს დაბრალდა თანამდებობის ანგარების მიზნით გამოყენება. ცხადია, ყოველივე ეს ხდება პოლიტიკური ცხოვრების

ოფიციალურ დონეზე, მაგრამ როგორც პ. ბერგერი შენიშნავს, მხოლოდ გულუბრყვილო ადამიანს შეუძლია დაიჯეროს, რომ ასეთი ინფორმაციები მას გაერთიანების პოლიტიკური ცხოვრების სრულ სურათს მისცემს. სოციოლოგი აუცილებლად მოისურვებს გაიგოს „ძალაუფლების არაფორმალური სტრუქტურის“ საფუძველი, ე.ი. აქტორთა და მათ ძალაუფლებრივ შესაძლებლობათა ურთიერთგადახლართვისა და კავშირის სურათი, რომლის დანახვა ინსტიტუტთა და საინფორმაციო საშუალებათა მეშვეობით შეუძლებელია.

„პოლიტოლოგს ან იურისტ-ექსპერტს - წერს პ. ბერგერი - დიდი ინტერესით შეუძლია შეადაროს მოცემული ქალაქის წესდება სხვა მსგავსი გაერთიანებების წესდებებსა და კონსტიტუციებს. სოციოლოგი კი შეეცდება გამოარკვიოს თუ კანონით განმტკიცებული საკუთრების უფლებები როგორი წესითა და რამდენად ძლიერ გავლენას ახდენს და განსაზღვრავს კიდევ ამ წესდების მიხედვით არჩეულ ოფიციალურ პირთა მოქმედებას“ (იქვე, 38). რაც შეეხება ამ პირთა ქონებრივ მდგომარეობას, უფლებებსა თუ გავლენებს, მათ შესახებ უფრო მეტის გაგება შეიძლება კორპორაციათა პრეზიდენტების კაბინეტებში. ამ უფლებებსა და მათზე დამყარებულ ინტერესებს კი შეუძლია ამ გაერთიანებიდან მიგვიყვანონ ერთი მუჭა ძლიერამოსილ ადამიანთა კერძო ბინებში, ზოგიერთი პროფკავშირის ოფისში ან დანაშაულებრივი ორგანიზაციების შტაბ-ბინებშიც კი.

როდესაც სოციოლოგი ინტერესდება პოლიტიკურ ინსტიტუტთა ფუნქციებით, იგი, უპირველეს ყოვლისა, იწყებს „ჭვრეტას“ ოფიციალურ მექანიზმებს მიღმა არსებულ შრეებში. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, იმ ფასადს მიღმა, რომლითაც თითქოსდა იმართება და რეგულირდება ძალაუფლებრივი ურთიერთობა. ეს, ცხადია, სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ოფიციალურ მექანიზმებს სოციოლოგი აბსოლუტურად არაეფექტურად, ხოლო კანონით განმტკიცებულ განსაზღვრებებს კი წმინდა ილუზიად თვლიდეს. სოციოლოგი უბრალოდ, იწყებს იმის მტკიცებას, რომ არსებობს რეალობის სხვა დონე, მნიშვნელობათა სხვა იერარქიული შრე, რომლის კვლევაც საჭიროა კონკრეტულ ძალაუფლებრივ სისტემაში. ზოგჯერ იგი კვლევა-ძიებისშედეგად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ რეალური ძალაუფლების ძიება იქ, სადაც ის საზოგადოების აზრით უნდა არსებობდეს, სავსებით უპერსპექტივოა.

ამგვარად, სოციოლოგიური პრობლემა მუდამ იმის გაგების მცდელობაშია, თუ, რა და როგორ ხდება სოციალური ურთიერთმოქმედების ჩარჩოებში. ამიტომ სოციოლოგიური პრობლემა არის არა იმდენად ის, თუ რაღაც რატომ არ მიდის ასე სოციალურ სცენაზე მოქმედ ხელისუფალთა თუ რეჟისორთა თვალსაზრისით, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ის თუ როგორ მოქმედებს სისტემა მთლიანობაში, როგორია მისი არსებობის წანამძღვრები და როგორი საშუალებების ხარჯზე მიიღწევა ეს ერთიანობა. შესაბამისად, „ფუნდამენტური სოციოლოგიური პრობლემები არის არა დანაშაული, არამედ კანონი, არა განქორწინება, არამედ ქორწინება, არა რასობრივი დისკრიმინაცია, არამედ რასობრივად განპირობებული სტრატეგიკაცია, არა რევილუცია, არამედ მმართველობის ფორმა“ (იქვე, 41). თუ სოციოლოგი მონიღომებს მსგავსი „პრობლემების“ გადაჭრას, მაშინ მისთვის აუცილებელი იქნება გაიგოს ყველა სოციალური თუ პოლიტიკური სიტუაცია მთლიანობაში, ჩასწვდეს ორივე სისტემის ღირებულებებსა და მოქმედების წესებს, აგრეთვე დროსა და სივრცეში მათი თანაარსებობის ფორმებს. სწორედ უნარი იმისა, „დაინახო ნებისმიერი სიტუაცია ორივე მოპაექრე სისტემის პოზიციიდან, წარმოადგენს სოციოლოგიური ცნობიერების განმასხვავებელ ნიშანს“ (იქვე, 42).

თუ გემოთქმულს მთლიანობაში გავიზიარებთ, დავინახავთ, რომ სოციოლოგიური მიდგომის მთავარი დამახასიათებელი თვისება სოციალური სისტემებისაგან შარავანდელთა და ნიღბთა მოხსნისადმი

სწრაფვს და ეს უბრალო ფსიქოლოგიური ფაქტორი კი არ არის, არამედ მეთოდოლოგიაა. ამგვარად, სოციოლოგია თავის თავში ატარებს ლოგიკურ იმპერატივს, რომელიც მკვლევარი სოციოლოგებისაგან მოითხოვს ფარდა ახადოს იმ პროპაგანდას და სიცრუეს, რომლის საბურველშიც ხვევენ ადამიანები შეგნებულად თუ შეუგნებლად საკუთარ საქციელს ერთმანეთის მიმართ.

სოციოლოგიური მიდგომის ეს საერთო თავისებურება მთლიანად ვრცელდება პოლიტიკურ სოციოლოგიაზეც და შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მეტად ეს მიდგომა სწორედ იმ ინსტიტუტების მკვლევარს უნდა ჰქონდეს გათავისებულები. ამგვარად, პოლიტიკურ სოციოლოგიას აქვს როგორც კვლევის საკუთარი საგანი, ისე პოლიტიკურ ურთიერთობათა კვლევა-ძიების საკუთარი მიდგომა და მეთოდი. სწორედ ამ თავისებურების გამო იგი საკუთარ ადგილს იკავებს პოლიტიკურ ურთიერთობათა შემსწავლელ დისციპლინებს შორის. პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისთავადობასა და ავტონომიურობას განაპირობებს:

- პირველი ის, რომ იგი პოლიტიკასა და პოლიტიკურ ურთიერთობებს შეისწავლის გლობალური საზოგადოების, მისი სოციალური წყობისა თუ სტრუქტურის კონტექსტში;
- მეორე ის, რომ ძალაუფლების ფენომენს შეისწავლის არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ საზოგადოებაში, არამედ ნებისმიერ ადამიანურ გაერთიანებაში, ყურადღებას ამახვილებს ძალაუფლების სტრატეგიკაციაზე;
- მესამე ის, რომ იგი შეისწავლის ელიტათა მოქმედებას, განსაკუთრებით პოლიტიკური კრიზისებისა და კატაკლიზმების პერიოდებში, ააშკარავებს იმ ფარულ მექანიზმებს, რომელიც განაპირობებს ელიტათა სწორედ ასეთ და არა სხვაგვარ მოქმედებას;
- მეოთხე ის, რომ იგი შეისწავლის პოლიტიკურ რეჟიმთა სტაბილურობისა და ეფექტურობის სოციალურ პირობებს, თანხმობისა (კონსენსუსის) და უთანხმოების (კონფლიქტის) წყაროებს;
- მეხუთე ის, რომ იგი იკვლევს რეფორმისტულ, ექსტრემისტულ თუ რევოლუციურ მოძრაობებს და მათ იდეოლოგიურ დოქტრინებს;
- მეექვსე ის, რომ იგი იკვლევს არ მხოლოდ იმ დაძაბულობებს, რომლებიც არსებობს პოლიტიკურ ორგანიზაციასა და საზოგადოებას შორის, არამედ-ნებისმიერ ორგანიზაციაში;
- მეშვიდე ის, რომ იგი იკვლევს ძალაუფლების ლეგიტიმურობასა და ეფექტურობას, არკვევს თუ რამდენად შეესატყვისება პოლიტიკურ სისტემათა იდეალები და ფასეულობები მოსახლეობის საკუთარ იდეალებსა და ფასეულობებს.

ამგვარად, პოლიტიკური სოციოლოგიის კვლევის ობიექტია ადამიანის, პოლიტიკური სისტემისა და საზოგადოების ურთიერთდამოკიდებულებები. საგანი კი მოიცავს ძალაუფლების სტრატეგიკაციას, ელიტათა და ელექტორატის მოქმედებას, მის განწყობებსა და შეხედულებებს, პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესს, პოლიტიკურ მოძრაობათა და ინტერესთა ჯგუფების იდეოლოგიებს, პოლიტიკურ პარტიებს, ნებაყოფლობით დაჯგუფებებს, ოლიგარქიის პრობლემას, პოლიტიკასა და მმართველობის ბიუროკრატიულ პროცედურებს, ძალაუფლების ლეგიტიმურობისა და ეფექტურობის სოციალურ-კულტურულ ფაქტორებსა და სხვა.

ამგვარად, სრული უფლება გვაქვს დავასკვნათ, რომ მიუხედავად პოლიტოლოგიის და-პოლიტიკური სოციოლოგიის დაახლოებისა, მას აქვს თავისი შესწავლის საგანი: ძალაუფლების სტრატეგიკაცია და ელიტათა მოქმედება, აგრეთვე კვლევის საკუთარი მიზანი: ლიდერობა, ანუ პოლიტიკის ნებელობითი ფაქტორი და მასობრივი ფსიქიკა მისი ინსტიტუტებითა და გულისწადილით.

პოლიტიკური სოციოლოგიის მეთოდები

პოლიტიკური სოციოლოგის, როგორც სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის გადაკვეთის შედეგი, წარმატებით იყენებს მათთვის დამახასიათებელი მეცნიერული კვლევის წესებსა და მეთოდებს. პოლიტიკური სოციოლოგია უშუალოდ დაკავშირებულია კონკრეტული პოლიტიკური რეალობის კვლევასთან, რომლის მონაცემთა ანალიზი ეხმარება მას შეიმუშაოს სოციუმისა და პოლიტიკური სისტემის ურთიერთქმედების კონცეფცია და უფრო მეტიც - მოგვცეს ფასეული პრაქტიკული რჩევები და რეკომენდაციები მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების დასარეგულირებლად. ამდენად, იგი თეორიულთან ერთად გამოყენებით ხასიათსაც ატარებს. შესაბამისად იყენებს მთელ იმ მეთოდურ არსენალს, რასაც სოციოლოგია და პოლიტოლოგია - ერთად. უპირველეს ყოვლისა, ეს ეხება იმ მიდგომებს, რომელთა საზრისიც ნათლად აქვს გადმოცემული ამერიკელ სოციოლოგს ნეილ სმელზერს. ამათგან აღსანიშნავია:

1. დემოგრაფიული მიდგომა. დემოგრაფია სწავლობს მოსახლეობის შობადობის, სიკვდილიანობის, მიგრაციის პრობლემებსა და მათთან დაკავშირებულ ადამიანურ მოქმედებათა თავისებურებებს. ჩვენ შემთხვევაში კი იმას, თუ რა გავლენას ახდენს დემოგრაფიულ ჯგუფთა პრობლემები ინდივიდთა და სოციალურ ჯგუფთა, პარტიათა და დაინტერესებულ ჯგუფთა პოლიტიკურ საქმიანობაზე.

2. ფსიქოლოგიური მიდგომა. იგი გვიხსნის მოქმედების მნიშვნელობას ადამიანისათვის, როგორც პიროვნებისათვის; სწავლობს მოტივებს, აზრებს, სოციალურ განწყობებს, ადამიანთა წარმოდგენებს საკუთარ თავზე. იგი ორიენტირებულია პოლიტიკური მოქმედების სუბიექტური მექანიზმების, ინდივიდუალური თვისებების, ხასიათის ნიშნების, აგრეთვე ფსიქოლოგიური მოტივაციის ტიპობრივი მექანიზმების შესწავლაზე. ჯერ კიდევ უძველეს დროში აცნობიერებდნენ, რომ საჭირო იყო ქვეშევრდომთა ფსიქოლოგიური რეაქციის გათვალისწინება მათი ნდობისა და მორჩილების უზრუნველსაყოფად.

ფსიქოლოგიურ მიდგომაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ფსიქოანალიზს, რომლის საფუძვლებიც ჩამოაყალიბა ზ. ფროიდმა. ფსიქოანალიზი კვლევის ცენტრში აყენებს არაცნობიერ ფსიქიკურ პროცესებსა და მოტივაციებს. იგი ამოდის იქიდან, რომ ადამიანის მწვავე აფექტური განცდები მისი ფსიქიკიდან უკვალოდ კი არ ქრება, არამედ იდევნება არაცნობიერის სფეროში და არაცნობიერად აგრძელებს ადამიანთა ქცევებსა და, კერძოდ, პოლიტიკურ მოქმედებებზე აქტიურ რეაგირებას. ფსიქოანალიზის საფუძველზე შეიძლება ავხსნათ პოლიტიკური მოქმედების მრავალი განსხვავებული ტიპი, კერძოდ ავტორიტარული ტიპის პიროვნების მოქმედება, რომელიც სწორედ ძალაუფლების მოპოვების საშუალებით ესწრაფვის საკუთარი არასრულფასოვანი გრძნობების, მრავალგვარი კომპლექსისა და შინაგანი დაძაბულობის გადალახვასა და მოხსნას.

3. კოლექტივისტური მიდგომა; გამოიყენება მაშინ, როდესაც შევისწავლით ადამიანთა გაერთიანებას, რომელიც წარმოადგენს ჯგუფს ან ორგანიზაციას. ამ მეთოდით შეგვიძლია გამოვარკვიოთ, თუ როგორ ახდენს გავლენას ძალაუფლების განაწილება ჯგუფის მიერ საბოლოო გადაწყვეტილებათა მიღებაზე.

მისი დახმარებით შეგვიძლია გავაანალიზოთ კონკურენცია პარტიებს შორის, კონფლიქტები რასობრივ საფუძველზე, ჯგუფებს შორის პაექრობა და შუღლი. ამავე მიდგომით შეგვიძლია გავიგოთ ის, თუ ადამიანები, რომლებიც მიეკუთვნებიან ერთსა და იმავე კლასს, რასას ან დაკავშირებულნი არიან ეთნიკური წარმოშობით, წლოვანებით, სქესით, - როგორი წესით ქმნიან ჯგუფებს თავიანთი ინტერესების დასაკმაყოფილებლად. ამ მეთოდის დახმარებით ასევე შეგვიძლია გავიგოთ, თუ როგორ გავლენას ახდენს ინდივიდის პოლიტიკურ მოქმედებაზე მისი ამა თუ იმ ჯგუფის წევრობა.

4. კულტუროლოგიური მიდგომა; იგი გამოიყენება პოლიტიკური მოქმედების ანალიზის დროს კულტურის ისეთი ელემენტების გამოყენების საფუძველზე, როგორცაა: საზოგადოებრივი წესები და საზოგადოებრივი ღირებულებები. კულტუროლოგიური მიდგომისას მოქმედებისა და ქცევის წესები ან ნორმები განიხილება როგორც ფაქტორები, რომელიც არეგულირებს ცალკეული ადამიანისა და ჯგუფთა მოქმედებებს. კულტუროლოგიური მიდგომა ორიენტირებულია იმის გამოვლენაზე, თუ რამდენადაა დამოკიდებული პოლიტიკური პროცესები პოლიტიკურ კულტურაზე.

5. სტრუქტურულ-ფუნქციონალური მიდგომა; იგი გვთავაზობს პოლიტიკის განხილვას რაღაც მთლიანობის, სისტემის სახით, რომელსაც რთული სტრუქტურა აქვს და ამასთან ყოველ ელემენტს განსაზღვრული დანიშნულება გააჩნია. თითოეული ელემენტი სისტემის შიგნით ასრულებს სპეციფიკურ ფუნქციებს (როლებს) და მიმართულია სისტემის შესაბამისი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებაზე. სისტემის ელემენტების მოქმედება თითქოსდა დაპროგრამებულია მისი სტრუქტურული ორგანიზაციით, მის მიერ უშუალოდ შესრულებული როლებითა და დაკავებული პოზიციებით. ამ მიდგომას ზოგჯერ ურთიერთქმედებით მიდგომასაც უწოდებენ. იგი ავლენს ურთიერთდამოკიდებულებას ადამიანური გაერთიანების წევრებს შორის. ამ დამოკიდებულებების საფუძველში კი დევს გაერთიანების წევრთა როლებით განპირობებული ურთიერთქმედება. როდესაც გამოვარკვევთ ჯგუფში არსებულ როლებს, შემდეგ თავისუფლად შეგვიძლია გამოვავლინოთ აგრეთვე დამოკიდებულება ჯგუფის წევრებს შორის, მამასადამე, გავაანალიზოთ მისი სტრუქტურა.

6. სისტემური მიდგომა; ამ მეთოდის არსი ისაა, რომ იგი სოციალურ მოვლენებს, განსაკუთრებით კი, პოლიტიკურ პროცესებს განიხილავს როგორც მთლიან, რთულ ორგანიზებულ ორგანიზმს, როგორც თვითრეგულირებად მექანიზმს (აუტოპოეზისი), რომელიც მუდმივ ურთიერთქმედებაშია გარემომცველ სინამდვილესთან სისტემის შესასვლელთა (მოთხოვნები და მხარდაჭერა) და გასასვლელთა (პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღება და მოქმედება) მეშვეობით (ამის შესახებ უფრო დანვრილებით შემდეგ თავებში ვისაუბრებთ).

7. შედარებითი (კომპარატივისტული) მიდგომა; იგი პოლიტიკური სოციოლოგიის თავიდათავია შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკური პროცესებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის თავისებურება ყველაზე მეტად ამ მეთოდის საშუალებით გამოიხატება. იგი გულისხმობს ერთი და იმავე ტიპის პოლიტიკურ მოვლენათა, ვთქვათ, პოლიტიკურ სისტემათა, პარტიების, ერთი და იმავე პოლიტიკური ფუნქციების რეალიზაციის სხვადასხვა წესთა შეპირისპირებას მათი საერთო და სპეციფიკური თვისებების გამოვლენის, პოლიტიკური ორგანიზაციის ყველაზე ეფექტური ფორმების ან ამოცანების გადაჭრის ოპტიმალური გზების მოპოვების მიზნით.

როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, პოლიტიკური სოციოლოგია თეორიულთან ერთად გამოყენებით ხასიათსაც ატარებს. ამ სპეციფიკიდან გამომდინარე, მას ყოველდღიური რეალობის ფაქტებთან აქვს საქმე. იგი სწავლობს კონკრეტულ სიტუაციებს მთელი თავისი სიმდიდრითა და სისრულით. იმისთვის კი, რათა

შეიხედოს სოციალურ თუ პოლიტიკურ სტრუქტურათა ოფიციალურ ფასადს „მიღმა“, პოლიტიკურ სოციოლოგიას, ზემოაღწერილი მიდგომებისა და მეთოდების გარდა, ესაჭიროება კონკრეტულ ფაქტთა მოპოვებისა და ანალიზის ემპირიული მეთოდები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება მეცნიერულ თეორიათა შემოწმება ცდით ანუ ვერიფიცირება და ექსპლიცირება. ეს უკანასკნელი ნიშნავს გამოყენებულ კატეგორიათა და კონცეფციათა სიყვარულს, მათ ოპერაციონალურობას, ე.ი. ემპირიულ ფაქტებზე დაურდნობით ვერიფიცირებად გამონათქვამებზე დაყვანას. პოლიტიკური სოციოლოგია შეისწავლის უშუალოდ დაკვირვებად პოლიტიკურ მოვლენებს მკაცრი მეცნიერული ემპირიულ- ინდექსური მეთოდის დახმარებით. ამ მეთოდთაგან ჩვენ მიმოვიხილავთ მხოლოდ ძირითადსა და უმთავრესს.

დაკვირვება ემპირიული გამოკვლევების მნიშვნელოვანი მეთოდია. იგი სოციალურ-პოლიტიკური ინფორმაციის მოპოვების ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა, რომლის მეშვეობითაც ხდება ობიექტების შესახებ არსებულ ფაქტთა უშუალო აღქმა და პირდაპირი რეგისტრირება. დაკვირვება გამოიყენება პროგრამის შედგენის ეტაპზე, როგორც შემეცნების საწყისი პუნქტი, სადაც სუსტია სტატისტიკა და ექსპერიმენტის დაყენება არ შეიძლება. იგი გამოიყენება ინდივიდთა და ჯგუფთა ურთიერთქმედების ფორმათა გამოსაკვლევად. დაკვირვება შეიძლება ფაქტთა „ღია“ კონსტატაციით ან „ჩართული დაკვირვების“ ფორმით, როდესაც მკვლევარი ინკოგნიტოდ იმყოფება შესასწავლ ჯგუფში ან ერთვება რაღაც კონკრეტულ სიტუაციაში. ორივე ვარიანტის შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია საიმედო უნდა იყოს; იგი არ უნდა იყოს დამოკიდებული დამკვირვებლის მიდრეკილებებსა და სურვილებზე, რისი მიღწევაც პრაქტიკულად ძალიან ძნელია, რამდენადაც არა მხოლოდ პოლიტიკაში, არამედ მის შესახებ არსებულ მეცნიერებებშიც მოქმედებენ ცოცხალი ადამიანები თავიანთი ინტერესებით, სიმპათიებითა თუ ანტიპათიებით. არც ერთ სხვა მეცნიერებაში არ უხდება მეცნიერს იმ ერთობლიობისა თუ სისტემის შესწავლა, რომელსაც თავად მკვლევარი მიეკუთვნება და რომელზეც უშუალოდაა დამოკიდებული. სოციოლოგი აკვირდება საზოგადოებას, სოციალურ თუ პოლიტიკურ პროცესებს, ამავე დროს, ამ პროცესების აქტიური მობანაილეა. ამიტომ დამკვირვებლისათვის ასეთი კავშირი დაკვირვების ობიექტთან გავლენას ახდენს მის მიერ პოლიტიკური სინამდვილის აღქმაზე, პოლიტიკური პროცესების, სიტუაციების, ცალკეული ინდივიდის მოქმედების გავებაზე.

გამოკითხვის მეთოდი. ეს მეთოდი, თუ იგი ემყარება გონივრულად დაგეგმილ შერჩევას, საშუალებას გვაძლევს გამოკითხულთა არც თუ დიდი რაოდენობის ბაზაზე ვიმსჯელოთ პოლიტიკურ პროცესთა მდგომარეობისა და განვითარების ტენდენციების შესახებ. გამოკითხვა, თუ მას ატარებენ კვალიფიციური ანკვეტიორები და ინტერვიუერები, საშუალებას გვაძლევს მაქსიმალურად მოკლე ვადებში (დროში) გამოვკითხოთ ადამიანთა დიდ ერთობლიობა და მივიღოთ ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელია ოპერატიული გადაწყვეტილებების მისაღებად.

გამოკითხვის მეთოდის საფუძველში ძვეს რესპონდენტისადმი მიმართულ კითხვათა ერთობლიობა, რომლებზეც პასუხები შეადგენს კიდევ აუცილებელ საკვლევ ინფორმაციას. გამოკითხვა ნებისმიერ ვარიანტში, რომელიც მკვლევარსა და რესპონდენტს შორის მიმდინარეობს, სოციალურ-ფსიქოლოგიური ურთიერთობების ერთ-ერთი ყველაზე რთული ნაირსახეობაა. ამ პროცესთან დაკავშირებულ სირთულეებს საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის პროცედურის ჩატარების თავისებურებების შესახებ მსჯელობისას შევხებით.

არსებობს გამოკითხვის შემდეგი სახეები: 1. ინტერვიუ; 2. ანკეტური გამოკითხვა; 3. საექსპერტო გამოკითხვა; 4. სოციომეტრიული გამოკითხვა. ინტერვიუ ესაა გარკვეული გეგმით წარმართული საუბარი,

რომელიც რესპონდენტებთან პირდაპირ კონტაქტს გულისმობს, თანაც ინტერვიუს ჩანერა ხდება ინტერვიუერის მიერ უშუალოდ ან დიქტოფონის საშუალებით. ინტერვიუს აღებისას მნიშვნელოვანია გავითავალისწინოთ მოსმენის მანერა. როგორც წესი, რესპონდენტი ცდილობს გულწრფელად გამოხატოს რაიმესადმი თავისი დამოკიდებულება ან გამოთქვას თავისი თვალსაზრისი. ამიტომ ინტერვიუერმა დასაწყისში უნდა გამოიყენოს არარეფლექტორული მოსმენის ხერხი, რათა მისი საშუალებით რაც შეიძლება მეტი გავიგოთ რესპონდენტის შესახებ. არარეფლექტორული მოსმენა ნაყოფიერია მოსაუბრის თვალსაზრისის გასაგებად ან იმის გამოსარკვევად, თუ რა იმალება მის წინადადებისა თუ საჩივრის უკან. განსაკუთრებით ღირებულია მისი გამოყენება პოლიტიკური მოლაპარაკებების პროცესში.

კითხვებისა და შესაძლებელი პასუხების ჩამოყალიბებისას, საჭიროა შემდეგი წესების დაცვა: 1. კითხვები და პასუხები ლაკონიურად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული; 2. თავიდან უნდა იქნეს აცილებული მრავალი მნიშვნელობის მქონე სიტყვების გამოყენება; 3. სხვადასხვა გარემოება და სიტუაციები არ უნდა გაერთიანდეს ერთ საკითხად; 4. უმჯობესია გადმოცემის მარტივი ფორმების გამოყენება.

ანკეტური გამოკითხვის არსებითი თავისებურებაა რესპონდენტის მიერ შევსებული ანკეტის გამოყენება. ინტერვიუსაგან განსხვავებით, იგი თვითონ კითხულობს ანკეტას და აფიქსირებს პასუხებს. ასეთი გამოკითხვის ღირსებაა ის, რომ ინტერვიუერის გავლენა რესპონდენტზე მინიმუმამდეა დაყვანილი ხოლო, ნაკლოვანება კი ისაა, რომ ინტერვიუერს არ ძალუძს დაეხმაროს რესპონდენტს ანკეტაში მოცემულ კითხვებზე პასუხის გაცემისას, ამასთან ერთად აღსანიშნავია ისიც, რომ მკვლევარი ვერ აკონტროლებს რესპონდენტის პასუხებზე უახლოესი სოციალური გარემოცვის გავლენას. მაგალითად, სავსებით შესაძლებელია იმის დაშვება, რომ მას პასუხი უკარნახოს ოჯახის რომელიმე წევრმა, მეზობელმა ან მეგობარმა.

ანკეტაში კითხვათა ფორმულირება ხდება კვლევითი პროგრამების საფუძველზე. კვლევის მეცნიერული მიზნის გამომხატველი პროგრამული კითხვების ჩამოყალიბება და მათი ინდიკატორებად, ანუ ოპერაციონალურ ცნებებად გარდაქმნა, გამოკითხვის მთელი ტექნიკის ძირითადი პრობლემაა. კითხვები შეიძლება ოთხ ძირითად ჯგუფად დაიყოს:

1. ფაქტის შესახებ კითხვები. მათი მიზანია სოციალური მოვლენების შესახებ ინფორმაციის მოპოვება. ეს ინფორმაცია განსაკუთრებით ეხება საკვლევ პირთა ერთობლიობის ან სფეროს სტრუქტურას. მაგალითად, კითხვები ასაკის, განათლების, პროფესიის, საზოგადოებრივი სამუშაოსა და ა.შ. ასეთი ფაქტობრივი კითხვები შეიტანება გამოკითხვებში მაშინ, როდესაც საკმარისად არ არის ცნობილი ინდივიდიალური მაკლასიფიკირებელი ნიშნები.

2. ცოდნისეული კითხვები. მათი მიზანია იმ გამოთქმების ან ცნობების მოპოვება, რომელიც მიგვანიშნებს რესპონდენტის ინფორმაციულობაზე. ამ ტიპს განეკუთვნება კითხვები ეკონომიკური მაჩვენებლების, კვალიფიკაციის ამაღლების შესაძლებლობათა შესახებ. ასეთ კითხვებზე პასუხები გვეხმარება ზუსტად გამოვავლინოთ პიროვნების განწყობათა და ინერესთა სტრუქტურა, კოლექტივში ინტეგრირებულობის დონე და ხარისხი. ცოდნისეული კითხვები არ უნდა აგვერიოს ექსპერტებისადმი დასმულ კითხვებთან, როდესაც საქმე საქსპერტო გამოკითხვის ჩარჩოებში მიმდინარეობს. საქსპერტო გამოკითხვებში არ კეთდება დასკვნა იმ კავშირის შესახებ, რომელიც არსებობს ინდივიდის ცოდნის დონესა და ამ ინდივიდის ქცევებს შორის. ექსპერტიზის დროს კი ცოდნა გვევლინება, როგორც ინფორმაცია გარემომცველი სინამდვილის ვითარებათა და გარემოებათა შესახებ.

3. კითხვები შეხედულებათა შესახებ. ამ ტიპის კითხვებზე გაცემული პასუხები ყველაზე ხშირად შეიცავს შეფასებებს, ანუ ისინი შეფასებითი ხასიათისაა. შეხედულებები ცოდნასთან შედარებით ნაკლებ სტაბილურია. ძირითადად მათი განმაპირობებელია სიტუაცია და ამიტომ ხშირად დამოკიდებულია ინდივიდთა პირად განცდებსა და განწყობილებაზე. ასაკი, ხასიათი, მსოფლმხედველობა თუ იდეოლოგია, განათლების დონე და სხვა ინდივიდუალური თვისებურებანი არსებით გავლენას ახდენს შეხედულებათა სტაბილურობასა თუ ცვალებადობაზე. შეხედულებები, უპირველესად, ყალიბდება იმ წესის შესაბამისად, რა წესითაც ინდივიდი ერთვება საზოგადოებრივი განვითარების პროცესში. ასევე შეხედულებების ფორმირებაზე დიდ გავლენას ახდენს სოციალური და პოლიტიკური გამოცდილება, ცრურწმენებიც კი.

4. მოტივაციური კითხვები. სოციალური მოქმედების მოტივთა კვლევა მაღალ მოთხოვნებს უყენებს გამოკითხვის ტექნიკისა და ინდიკატორთა შემუშავებას. რესპონდენტებს უფრო ეადვილებათ ისაუბრონ ფაქტების, სიტუაციების, ცოდნის, დამოკიდებულებების, ანუ შეხედულებების თაობაზე, ვიდრე იფიქრონ მოქმედების განმაპირობებელ მოტივებზე. ეს კი იმითაა განპირობებული, რომ წარსულში არსებულ მოქმედებათა შეფასება დღევანდელი პოზიციებიდან საკმაოდ ძნელი და რთული საქმეა, მით უფრო, რომ ისინი ცნობიერებაში ხშირად დამახინჯებულად აისახება. და, რაც მთავარია, როგორი არსებითიც არ უნდა იყოს, ერთ კითხვას არ შეუძლია გამოავლინოს სოციალური მოქმედების მოტივაცია ან მოტივთა სტრუქტურა. ამისათვის კითხვათა მთელი კომპლექსია აუცილებელი.

ამგვარად, ანკეტას, როგორც სოციოლოგიური გამოკითხვის ერთ-ერთ ინსტრუმენტს, ძალუძს ფასეული ინფორმაციების მოცემა შესასწავლ სფეროში ფაქტობრივი ვითარების, მისი შეფასებების, რესპონდენტთა შეხედულებების, ინტერესების, საქმიანობის მოტივთა შესახებ. ანკეტის კითხვები უნდა ჩამოყალიბდეს მაქსიმალური სიზუსტით, მკაფიოდ, ერთმნიშვნელოვნად, გასაგებად. ანკეტათა მეშვეობით მიღებული მონაცემების საიმედოობა ფასდება წინასწარი ცდების მეშვეობით, რომელშიც ირკვევა კითხვათა გაგების ერთმნიშვნელოვნადობა, იმავე პირთა განმეორებით გამოკითხვებში პასუხთა კვლავწარმოება, შეთავაზებული ვარიანტების სისრულე, დასაბუთებულობა და სხვა. ანკეტური გამოკითხვის მასალების ანალიზისას აუცილებელია მათი დამიფვრა, რათა შესაძლებელი გახდეს მისი ხელით ან კომპიუტერით დამუშავება.

რომელიმე სოციალური ჯგუფის დინამიკის, არაფორმალური სტრუქტურის, ლიდერობის პრობლემის, ჯგუფური დარაზმულობისა და სოლიდარობის პრობლემების, შესწავლისას არსებითი მნიშვნელობა ანკეტასა და ანკეტურ გამოკითხვებს, ენიჭება. მათი საშუალებით ტარდება სოციომეტრიული პროცედურები და დგინდება ჯგუფის შიგნით სიმშაბათია-ანტიშაბათიის რაოდენობრივი ანალიზის საფუძველზე მოცემული სოციალური ჯგუფის არაფორმალური, ანუ რეალური სტრუქტურა. სოციომეტრიული გამოკვლევების პროცედურის შემუშავება დაკავშირებულია ჯ. მორენოს სახელთან.

რაც შეეხება სოციალურ ექსპერიმენტს, ესაა სოციალური ობიექტის საქმიანობისა და ქცევის მაჩვენებელთა რაოდენობრივი და თვისებრივი ცვლილებების შესახებ ინოფორმაციის მიღების წესი, როდესაც ობიექტზე ზეგავლენას ახდენს მართული და კონტროლირებადი ფაქტორი. სოციალური ექსპერიმენტის ჩატარება საკმაოდ რთული და სპეციფიკურია. კონკრეტული სოციალური გამოკვლევების ობიექტები ხომ ადამიანები არიან, რომლებიც მრავალი სახის სოციალურ საქმიანობას ეწევიან და რომელთათვის დამახასიათებელია საკუთარი თავის შეცნობა, გარემომცველი სინამდვილის გაგება, გეგმებისა და პროექტების შედგენა, რომლებიც მიმართულია რეალური სინამდვილის გარდაქმნისაკენ.

ექსპერიმენტის დროს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სოციალური მოქმედების კონცეფციას, როგორც მეთოდოლოგიურ საფუძველს. ამ დროს მთავარია გამოიყენოს ის მნიშვნელოვანი ცვლადები, რომლებიც სოციალურ მოვლენებს განაპირობებს. ამ ცვლადებზე ზემოქმედებითა და მათ შორის მიზგ-შედევობრივი დამოკიდებულებების გამოკვლევით, შესაძლებელია გამოირკვეს ობიექტის განსაზღვრულობათა სტრუქტურა და ცალკეულ ცვლადთა როლიც. ექსპერიმენტის დროს უმთავრესია იმის დადგენა, თუ რა გავლენას ახდენს სოციუმის ამა თუ იმ სფეროში მომხდარი ცვლილებები ადამიანთა შეგნებასა თუ ცნობიერებაზე, მათი ინტერესების სტრუქტურის შეცვლაზე.

სოციოლოგიური კვლევის შედეგები აისახება ანგარიშში, რომელიც წერილობითი დოკუმენტია და სისტემატურად და თვალსაჩინოდ გადმოცემულია კვლევის რეზულტატები. ანგარიში შედგება სამი ნაწილისაგან: კვლევის რეზულტატების, დასკვნებისა და რეკომენდაციებისაგან.

კონკრეტული სოციოლოგიური გამოკვლევის

შესაძლებლობები

1. უნინარეს ყოვლისა, სოციოლოგიური გამოკვლევებით შესაძლებელია განისაზღვროს საზოგადოებრივი აზრის დამოკიდებულება ნებისმიერი აქტუალური მნიშვნელობის მქონე პრობლემის მიმართ. უფრო კონკრეტულად - გამოვლინდეს, გაიზომოს და შეფასდეს სოციალური დაძაბულობის ხარისხი საზოგადოებაში, ასევე ეროვნულ ერთიერთობებში არსებული ფარული თუ აშკარა დაპირისპირებები და მათი მიზეზები. უფრო მეტიც, სოციოლოგიურ გამოკვლევას, ჯერ კიდევ საწყის, ანუ ლატენტურ (ფარულ) სტადიაზე შეუძლია აღმოაჩინოს და დააფიქსიროს სოციალური დაძაბულობებისა თუ ეროვნებათშორისი შუღლის გაძლიერების ტენდენციები;

2. დაადგინოს პოლიტიკურ პარტიათა, ლიდერთა, პოლიტიკურ თუ საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა და მოძრაობათა რეიტინგი. გამოავლინოს და დააფიქსიროს მოსახლეობაში, მის ნებისმიერ დაჯგუფებაში დომინირებადი ღირებულებითი ორიენტაციები ჩვენი საზოგადოებისათვის ისეთ აქტუალურ პრობლემებთან მიმართებაში, როგორიცაა: რელიგიური, მსოფლმხედველობრივი თუ იდოლოგიური ტოლერანტობა, ანუ შემწყნარებლობა, ამა თუ იმ რელიგიურ კონცეფციათა მიმართ ნდობის გაძლიერება ან პირიქით, დაცემა. სხვადასხვა, ჩვენი საზოგადოებისათვის უცხო და საზიანო პოლიტიკური თუ კულტურული ღირებულებების გავრცელების არე და გავლენის სიძლიერე. ამ გამოკვლევების მეშვეობით შესაძლებელია არა მხოლოდ განისაზღვროს პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივ დაწესებულებათა ლეგიტიმურობის (აღიარების) დონე და ხარისხი მოსახლეობაში, არამედ - იმ სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორების განსაზღვრა, რომელიც ზეგავლენას ახდენს სახელმწიფო და სხვა დაწესებულებების ავტორიტეტის, პოპულარობისა და მათდამი მოსახლეობის ნდობის ზრდასა და კლებაზე;

3. სოციოლოგიური გამოკვლევები არა მხოლოდ სწრაფად და ობიექტურად აფიქსირებს საზოგადოებრივი აზრის მდგომარეობას, არამედ უშუალო გამოკითხვის პროცესში შეუძლია მისი გარკვეული მიმართულებით წარმართვა ინტერვიუერისა და რესპონდენტის ერთიერთობის საფუძველზე, ხოლო გამოკვლევის შედეგების ანალიზს ძალუძს უკვე პრაქტიკული რეკომენდაციები მისცეს იმ პირებს, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან საზოგადოებრივ აზრზე ზემოქმედებით. ფასდაუდებელია მისი როლი მასობრივი ინფორმაციის საქმიანობის ეფექტურად წარმართვაში. მის საფუძველზე შესაძლებელია ობიექტურად დადგინდეს ის, თუ რა ტიპის ინფორმაცია შეესატყვისება რეალურ სიტუაციას. მასმედიის

ეფექტურობა დიდადაა დამოკიდებული პროგრამირების პრინციპებისა და პრაქტიკის რეალურ სიტუაციაზე დამთხვევის ანუ მაყურებელთა, მსმენელთა თუ მკითხველთა „ჩართულობის“ ხარისხზე. ეს „ჩართულობის“ დონე კი სწორედ რომ სოციოლოგიური გამოკვლევებით შეიძლება გამოვლინდეს. სოციოლოგიური გამოკვლევა ადგენს აუდიტორიის სტრუქტურას და თუ, დავეშვათ, სატელევიზიო გადაცემების წამყვანთ სურთ ჰყავდეთ თავისი მაყურებელი, მაშინ სატელევიზიო პროგრამათა სტრუქტურა პირველ რიგში აუდიტორიის სტრუქტურას უნდა ითვალისწინებდეს. ამ შემთხვევაში სოციოლოგიური გამოკითხვა საშუალებას იძლევა წინასწარ განისაზღვროს თუ რა გადაცემებს, სტატიებს ექნება საზოგადოებრივი რეზონანსი და ეყოლება მაყურებელი, მსმენელი, მკითხველი;

4. სოციოლოგიური გამოკვლევები აუცილებელია საზოგადოების ნებისმიერ სფეროში ნებისმიერი რეფორმის გატარებისას. იგი საშუალებას იძლევა მინიმალური დანახარჯით მივალწიოთ წარმატებას რეფორმის ეფექტურად განხორციელებაში ან თავიდანვე ხელი ავიღოთ რომელიმე რეფორმის განხორციელებაზე, ვინაიდან გამოკვლევებმა შეიძლება კარგად დაგვანახოს, რომ მოცემული ტიპის რეფორმის განხორციელებას შეიძლება უკუეფექტი მოჰყვეს. მაგალითად, კულტურის ისეთ სფეროებში, როგორცაა განათლება, რელიგია და სხვა, ნებისმიერი წამოწყების წარმატებით დასრულების საწინდარია რეალური სოციალური სიტუაციების, სხვადასხვა სოციალური დაჯგუფებისა თუ დაინტერესებულ ჯგუფთა ამ წამოწყებისადმი დამოკიდებულებების ობიექტური ანალიზი.

5. სოციოლოგიური გამოკითხვების შედეგად შესაძლებელია დადგინდეს დამნაშავეთა (დელიქვენტთა) და დევიანტთა სოციალური პორტრეტები. ისეთ სოციალურ ბოროტებათა გავრცელების არეალი, დონე და საზოგადოებისათვის მოტანილი ზიანი, როგორცაა: ნარკომანია და პროსტიტუცია, ლოთობა, მათი გამომწვევი სოციალური მიზეზები და ამ ბოროტებისადმი საზოგადოების შემადგენელ სხვადასხვა ჯგუფთა დამოკიდებულება. ასევე შეიძლება გამოვლინდეს ამ ნაკლოვანებათა წინააღმდეგ გამოყენებულ სამართლებრივ მექანიზმთა და სხვა საზოგადოებრივ ღონისძიებათა ეფექტურობის დონე და ხარისხი. კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების ანალიზის საფუძველზე სოციოლოგს შეუძლია ჩამოაყალიბოს ამ სოციალურ მანკიერებათა რეალური სურათი და შემუშაოს ფასეული რეკომენდაციები მათი აღმოფხვრის პერსპექტივებისა და შესაძლებლობების შესახებ;

6. სოციოლოგს შეუძლია აგრეთვე ფასეული რეკომენდაციების შემუშავება საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის მოგვარების საქმეში. ამ გამოკვლევებს განსაკუთრებული როლი ეკისრება სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების დამკვიდრებისა და დემოკრატიული პოლიტიკური რეჟიმის ჩამოყალიბების პროცესში საქართველოს მოსახლეობის სახელმწიფოსადმი წაყენებული მოთხოვნების დარეგულირებაში, ასევე, მოსახლეობის მხრიდან პოლიტიკური სისტემისადმი მხარდაჭერის ახალ-ახალი ფორმების ძიებაში. სოციოლოგიურ გამოკვლევებს პოლიტიკის სფეროში შეუძლია ხელი შეუწყოს დემოკრატიული წყობის დამკვიდრების ისეთ ფაქტორთა გაძლიერებას, როგორცაა ტრადიციული, ანუ ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის გადმონაშთების, მოქალაქეთა აპათიურობის დაძლევა და აქტიური, მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის მასობრივი დანერგვა და გაძლიერება;

7. განსაკუთრებით ფასეული ინფორმაციები შეიძლება მოგვანოდოს სოციოლოგიურმა გამოკითხვებმა არჩევნების წინა პერიოდში ელექტორატის (ამომრჩევლების) განწყობილებებისა და შეხედულებების ცვალებადობისა და მიმართულების შესახებ; გამოარკვეს მათი სიმპათიები და ანტიპათიები ამა თუ იმ პოლიტიკური მოძრაობის, ლიდერის, პარტიის თუ ორგანიზაციის მიმართ. ასევე, გავიგოთ მოსახლეობის იმედები და სოციალური მოლოდინები, რათა დაინტერესებულმა პირებმა თუ დაწესებულებებმა

თავიანთი საქმიანობა მათ შესაბამისად წარმართონ. აშშ-ის სოციოლოგიური სამსახურები იმდენად ობიექტურად აფიქსირებდნენ ალექტორატის განწყობილებებსა და შეხედულებებს, რომ თითქმის ორმოცი წლის განმავლობაში ერთხელაც არ მომხდარა ის, რომ მათი გამოთქმული პროგნოზები არ გამართლებულიყო. ასეთი ობიექტური ინფორმაცია კი აადვილებს საზოგადოების რთული ორგანიზმის მართვასა და სასურველი მიმართულებით მის წარმართვას;

8. ასევე ფასეული ინფორმაციის მოწოდება ძალუძს სოციოლოგიურ გამოკითხვებს სახელმწიფოს მართვის ანუ ბიუროკრატიული აპარატის ეფექტური თუ არაეფექტური საქმიანობის შესახებ. ამ გამოკვლევებს ძალუძს მოგვცეს ობიექტური ინფორმაცია მმართველობის აპარატის სახელმწიფოსთან და საზოგადოებასთან მიმართების შესახებ, დაადგინოს თუ როგორი წესით ზემოქმედებს საზოგადოებრივი მოთხოვნები და მოთხოვნილებები სახელმწიფო მოხელეთა (ჩინოვნიკებს) შორის ურთიერთობებზე; სახელმწიფო მოხელეთა ქცევებისა და საქმიანობის რომელი ტიპები შეიძლება ჩაითვალოს დისფუნქციურად საზოგადოებრივი მოთხოვნების მიმართ. ასევე შეუძლია დაადგინოს თუ როგორ იჩენს თავს ეს განსხვავება სხვადასხვა ეკონომიკურ, პოლიტიკურ თუ იდეოლოგიურ პირობებში. შეიძლება გაიზომოს მოხელეთა სიტყვასა და საქმეს შორის მანძილი;

9. სოციოლოგებს შეუძლებთ გამოკვლევების მეშვეობით ძალუძთ წინასწარ განსაზღვრონ თუ როგორი წარმატება ექნება ამა თუ იმ სოციალურ-პოლიტიკური პროგრამის განხორციელებას რეალურ სინამდვილეში. დღეს კარგად უნდა ვაცნობიერებდეთ იმ ფაქტს, რომ ცხოვრებაში რომელიმე სოციალური პროგრამის გატარებისას შეიძლება არა თუ სასურველ, არამედ, პირიქით, დამანგრეველ შედეგებამდეც კი მივიდეთ. ამიტომ აუცილებელია იმის მუდმივი კონტროლი, თუ როგორ ხორციელდება რეალური პროცესი, ვთქვათ, განათლების სისტემაში. აღსანიშნავია, რომ ასეთი შეფასებითი გამოკვლევები სოციალური პროგრამების განხორციელების აუცილებელ ატრიბუტად იქცა. სხვაგვარად წარმოუდგენელიც კია, რამეთუ დიდი სოციალური პროექტების განხორციელებისას აუცილებელია ბუნებრივსა თუ სოციალურ გარემოზე მისი ზემოქმედების შედეგების შეფასება.

შეფასებითი გამოკვლევების დასკვნები საშუალებას გვაძლევს გავუმარტივოთ დამკვეთს პროგრამის შემუშავების, მართვისა და შეფასების თაობაზე გადანაცვებების მიღება. იგი აგროვებს სწორედ ისეთ ინფორმაციას, რომლის გათვალისწინება აადვილებს სწორი გადანაცვებების მიღების პროცესს. მაგრამ შეფასებითი და არა მხოლოდ შეფასებითი გამოკვლევები შეიძლება აქტუალური დ ღირებული იყოს მხოლოდ იმ სიტუაციაში, თუ სახელმწიფოსა და საზოგადოებას ძალუძს რაიმე სოციალური პროგრამის გატარება ცხოვრებაში, მაშინ იგი დაინტერესებული უნდა იყოს საზოგადოებრივი სიტუაციის, გადანაცვებებათა მიღებისა და პროგრამათა მართვის პრობლემებით. ამ პრობლემების გადანაცვებისას კი შეფასებით გამოკვლევებს არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება. მაგალითად, საზოგადოებრივი სიტუაციის ანალიზისას შეფასებით გამოკვლევებს ძალუძს მოგვცეს ფრიად ფასეული ინფორმაცია ალტერნატიულ პროგრამათა ღირებულების, ღირსებისა თუ ნაკლოვანების შესახებ.

შეფასებითი გამოკვლევების გარეშე წარმოუდგენელია თანამედროვე ცივილურ სახელმწიფოთა წარმატებული საშინაო და საგარეო პოლიტიკის გატარება. ისინი ასეთი გამოკვლევების შედეგებს ფართოდ იყენებენ საკანონმდებლო აქტების მიღებისა და ბიუჯეტიდან ასიგნებათა გამოყოფის დასაბუთების დროს.

სოციოლოგიას არამიზნობრივი შეფასებების დროსაც კი შეუძლია გამოავლინოს ამა თუ იმ სოციალური პროგრამის ცხადი და ლატენტური (ფარული) ეფექტების მთელი ერთობლიობა. ამის საფუძველზე მას

ძალუძს დაადგინოს დადებით და უარყოფით ეფექტთა ბალანსი და შესაბამისი რეკომენდაციები წარუდგინოს დაინტერესებულ პირსა თუ ორგანიზაციას, მაგალითად დამკვეთს.

ასეთია, მოკლედ ის, რისი გაკეთებაც სოციოლოგიური გამოკვლევების საფუძველზეა შესაძლებელი. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ერთი უმთავრესი პირობა, ამ გამოკვლევებით დაინტერესებული უნდა იყოს საზოგადოება და სახელმწიფო. თუ საზოგადოებასა და მის პოლიტიკურ სისტემას არა აქვს საკუთარ თავზე ობიექტური ინფორმაციის მიღების მოთხოვნილება, მაშინ ყოველგვარი სოციოლოგიური კვლევა, საზოგადოებრივი აზრი ფუჭია, მას საზოგადოების გაჯანსაღებისა თუ განვითარების საქმეში უარყოფითი როლი შეუძლია შეასრულოს, რამეთუ სოციოლოგი დამკვეთის ნება-სურვილზე იქნება დამოკიდებული და, რათა არსებობა შეინარჩუნოს, შეეცდება ფაქტების იმგვარად შელამაზებას, როგორც ეს დამკვეთს სურს. თუ საზოგადოებაში პოლიტიკური კლიმატი ისეთია, რომ მეცნიერს თავისი გამოკვლევების ობიექტური შედეგების გამოქვეყნება არ ძალუძს შესაძლო რეპრესიების შიშის გამო, მაშინ ასეთ საზოგადოებაში არა მხოლოდ სოციალური მეცნიერება და მის მიერ ჩატარებული გამოკვლევები იქნება „ზედმეტი“, ან უკეთეს შემთხვევაში არადანიშნულებისამებრ გამოყენებული, არამედ - ნებისმიერი ობიექტური მეცნიერული ინფორმაციაც. სოციოლოგიური გამოკვლევების შედეგებსა და რეკომენდაციებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სწორი სოციალური თუ ეროვნული პოლიტიკის გატარების საქმეში. საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერი სფერო ჩვენივე საზოგადოების საკეთილდღეოდ, რომ წარიმართოს მაშინ სოციოლოგიურ ინფორმაციას ფასდაუდები მნიშვნელობა აქვს. სოციოლოგიური გამოკვლევები, უწინარეს ყოვლისა, ავლენს იმ ფარულ მექანიზმებს, „წყალქვეშა დინებებისა თუ მეჩჩებს“, რომელთა გაუთვალისწინებლობას შეუძლია საზოგადოების დალუპვა. ამიტომ სოციოლოგიურ გამოკითხვას მაშინ აქვს აზრი და დიდი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, როდესაც თავად საზოგადოება და სახელმწიფო ერთნაირად არის დაინტერესებული საკუთარი თავისა და საქმიანობის შესახებ ობიექტური ინფორმაციის მოპოვების საფუძველზე წარმართოს საზოგადოების ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული.

მოკლე ვარიანტი

პოლიტიკური სოციოლოგია, როგორც ინტერდისციპლინარული დარგი

პოლიტიკური სოციოლოგიის საგანი, მეთოდები და ამოცანები

ცნების დეფინიცია.

სამი მიმართულება პოლიტიკური მეცნიერებისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემების კვლევაში.

პოლიტიკური მოვლენებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის სპეციფიკა.

პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისთავადობისა და ავტონომიურობის განმაპირობებელი ფაქტორები.

პოლიტიკური სოციოლოგიის მეთოდები.

კონკრეტული სოციოლოგიური გამოკვლევების შესაძლებლობები.

დასკვნა

1. პოლიტიკური სოციოლოგია არის დისციპლინა, რომელიც პოლიტიკასა და პოლიტიკურ ურთიერთობებს სწავლობს, უფრო ზუსტად, მას აინტერესებს სოციალური მოქმედებებისა და სოციალური ურთიერთობების შესწავლა პოლიტიკის სფეროში, სხვადასხვა ქვეყნების პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და პოლიტიკური კულტურის თავისებურებების შესწავლასთან კავშირსა და კორელაციაში. აგრეთვე, სუბიექტური ფაქტორების – უწინარეს ყოვლისა, პოლიტიკური აგენტების კულტურის, მენტალობის ხასიათს, რომლებიც თავს იჩენს და გავლენას ახდენს კონკრეტული პოლიტიკური სტრატეგიების არჩევანზე.

2. სამი მიმართულება პოლიტიკური მეცნიერებისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემების კვლევაში:

2.1. მკვლევართა ერთი ჯგუფი: კ. დოიჩი, დ. ისტონი, ჰ. მორგენტაუ, ვერნონ ვან-დაიკი, მორის დიუვერჟე, ო. შტამერი და სხვები ამტკიცებენ, რომ არსებობს მხოლოდ პოლიტიკური მეცნიერება, რომელიც თავისი განვითარების შესაბამისად უახლოვდება სოციოლოგიას და ამდენად გვევლინება, როგორც 'სოციოლოგიზებული' პოლიტიკური მეცნიერება.

2.2. მკვლევართა მეორე ჯგუფი: ლ. კოზერი, რ. ბენდიქსი, ს. ლიპსეტი, თვლიან, რომ პოლიტიკური სოციოლოგია დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინაა, როგორც შესწავლის საგნის, ისე კვლევის მეთოდებისა და მიზნების მხრივაც.

ლუის კოზერი: `პოლიტიკური მეცნიერების წარმონა-დგენლები ძირითადად ყურადღებას ამახვილებენ სახელმწიფოზე როგორც ინსტიტუტზე, რომელიც ახორციელებს მოცემულ ტერიტორიაზე ძალის კანონიერი გამოყენების მონოპოლიას; მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგიის წარმონა-დგენლები იკვლევენ სახელმწი-ფოებრივი მართვისა და სოციალური სტრუქტურის, პოლიტიკური და სოციალური პროცესების ურთიერთქმედების უფრო ფართო ასპექტებს~.

_ `პოლიტიკური სოციოლოგია არის სოციოლოგიის ის დარგი, რომელსაც საქმე აქვს საზოგადოების შიგნით და საზოგადოებებს შორის არსებული ძალაუფლების დანაწილების სოციალურ მიზეზებთან და შედეგებთან, აგრეთვე სოციალურ და პოლიტიკურ კონფლიქტებთან, რომელთაც მივყავართ ცვლილებებთან ძალაუფლების განაწილებაში~.

_ რ. ბენდიქსი და ს. ლიპსეტი: `როგორც პოლიტიკური მეცნიერება, ისე პოლიტიკური სოციოლოგია იკვლევს საზოგადოებაში ძალაუფლების განაწილებისა და განხორციელების პრობლემებს, მაგრამ პოლიტიკური მეცნიერებისაგან განსხვავებით, იგი არ იკვლევს ამ განაწილებისა და განხორციელების ინსტიტუციონალურ პირობებს, მათ განიხილავს როგორც მოცემულს.

ამგვარად, პოლიტიკური მეცნიერება იწყებს სახელმწიფოდან და იკვლევს იმას, თუ როგორ გავლენას ახდენს იგი საზოგადოებაზე, მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგია იწყებს საზოგადოებიდან და იკვლევს იმას, თუ როგორ გავლენას ახდენს იგი სახელმწიფოზე, ე.ი. ძალაუფლების განაწილებისა და განხორციელების ფორმალურ ინსტიტუტებზე~.

ს. ლიპსეტის აზრით, პოლიტიკური მეცნიერება და პოლიტიკური სოციოლოგია კვლევის მიზანდასახულობითაც განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან: პოლიტიკური მეცნიერება მუდამ ესწრაფვოდა სახელმწიფოებრივი აპარატის ფუნქციონირების ეფექტურობის წესთა და საშუალებათა შესწავლას, მაშინ, როდესაც პოლიტიკური სოციოლოგია არის `რადიკალური დისციპლინა~, რომელიც ხაზს უსვამს სოციალურ კონფლიქტს, სოციალურ ცვლილებას და თავისი ყურადღების კონცენტრაციას პოლიტიკის ლატენტურ ფუნქციებსა და პოლიტიკის არაფორმალურ და დისფუნქციურ ასპექტებზე ახდენს~.

2.3. არსებობს მესამე თვალსაზრისი, რომლის მომხრეებსაც სურთ დაასაბუთონ, რომ არა მხოლოდ პოლიტიკური მეცნიერება ისწრაფვოდა სოციოლოგიისაკენ, არამედ არც პოლიტიკური სოციოლოგია რჩებოდა გულგრილი პოლიტიკური მეცნიერების მიღწევებისადმი.

პოლიტიკურმა სოციოლოგებმა და სოციოლოგიურად ორიენტირებულმა პოლიტოლოგებმა შემოგვთავაზეს: `პოლიტიკის განხილვა სოციალური სტრუქტურისა და არაფორმალური

სოციალური ინსტიტუტების, საზოგადოებრივი აზრისა და მოქმედების, სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების, ნორმებისა და ურთიერთობათა მთელი კომპლექსის ანალიზის პერპექტივაში, პიროვნებისა და მცირე ჯგუფთა ყველა ფსიქოლოგიური და სოციოკულტურული მახასიათებლების გამოკვეთის მეშვეობით~.

სწორედ ამ მიმართულების სოციოლოგებმა და პოლიტოლოგებმა მიიჩნიეს, რომ აუცილებელია არა მხოლოდ:

_ თანხმობასა (კონსენსუსზე) და სტაბილურობაზე ყურადღების გამახვილება, არამედ კონფლიქტებისა და ცვლილებების შესწავლაც.

_ არა მხოლოდ მართვის ორგანოებისა და აპარატის, არამედ ბიუროკრატიისა და გადაწყვეტილებათა მიღების პროცედურის დამუშავებაც;

_ არა მხოლოდ პოლიტიკურ პარტიათა და პროფკავშირთა, არამედ ყველა საზოგადოებრივი ორგანიზაციისა და მოძრაობის, არაფორმალურ გაერთიანებათა გამოკვლევაც;

_ არა მხოლოდ მოქალაქეთა არჩევნებში მონაწილეობის, არამედ პოლიტიკაში მოქალაქეთა ჩაბმის სხვადასხვა მეთოდთა და წესთა გაანალიზებაც;

_ არა მხოლოდ სახელმწიფოს ხელმძღვანელთა, არამედ სხვადასხვა დონის პოლიტიკურ ლიდერთა შესწავლაც;

_ არა მხოლოდ პოლიტიკური იდეოლოგიის, არამედ პოლიტიკური სისტემისა და პოლიტიკური რეჟიმის დაუფლებაც;

_ არა მხოლოდ სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკის და საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში მათი უთიერთზემოქმედების შესწავლის აუცილებლობა, არამედ ხალხთა ურთიერთობის, რეგიონულ და გლობალურ პრობლემათა დამუშავებაც~.

სწორედ სოციოლოგიურად ორიენტირებულმა პოლიტოლოგებმა შეიტანეს პოლიტიკის კვლევაში სოციოლოგიაში გამოყენებული ისეთი ცნებები, როგორცაა: აქტორი, როლი, სტატუსი, პოზიცია, ღირებულება, მოლოდინი, ორიენტაცია და ა.შ.

XX საუკუნის 60-იან წლებში მოხდა პოლიტიკური მეცნიერების სწრაფი სოციოლოგიზირება პოზიტივისტურ-ბიჰევიორისტული მსოფლმხედველობისა და მეთოდოლოგიის გაბატონებისა და ანალიზის ემპირიული მეთოდების ფართო გამოყენების გამო. თავის მხრივ, პოლიტიკურად ორიენტირებულმა სოციოლოგებმაც აღიარეს, თუმცა თავისი საკუთარი მეთოდებით, ოფიციალური ინსტიტუტებისა და ნორმების შესწავლის აუცილებლობა, ასე მაგალითად, 60-იანი წლების ყველაზე გავლენიანი სოციოლოგიური მიმდინარეობა _ სტრუქტურული ფუნქციონალიზმი (ტ. პარსონსი და მისი მიმდევრები) პოლიტიკურ სოციოლოგიას პოლიტიკური სისტემის თეორიასთან აიგივებს, ხოლო სოციოლოგიის ისეთი ცენტრალური კატეგორიები და ცნებები, როგორცაა, დიფერენციაცია, სოციალური

განვითარება – პოლიტიზირდება და პოლიტიკურ ინსტიტუციონალიზაციად, პოლიტიკურ სოციალიზაციად, პოლიტიკურ განვითარებად ყალიბდება და პოლიტიკის ანალიზის ელემენტებად გადაიქცევა.

ჩატარებული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პოლიტიკური მეცნიერებისა და პოლიტიკური სოციოლოგიის შერწყმის მომხრეებს სრული უფლება აქვთ განაცხადონ, რომ: `დღეს პოლიტიკის სოციოლოგია და პოლი-ტიკური მეცნიერება თეორიულ-მეთოდოლოგიური და კატეგორიული ცნებების მხრივ მცირედაა განსხვავებული ერთმანეთისაგან`.

მაგრამ თუ ყურადღებას მივაქცევთ ამ მცირე განსხვავებას და გავანალიზებთ XX საუკუნის 70-იანი და 80-იანი წლების პოლიტიკურ ვითარებას და შესაბამისად პოლიტიკურ მეცნიერებაში არსებულ სიტუაციას, მაშინ ასე კატეგორიულად ვერ ვიმსჯელებთ პოლიტიკური სოციოლოგიისა და პოლიტიკური მეცნიერების შერწყმაზე, მით უმეტეს, საგნობრივ დამთხვევაზე.

პოლიტიკური სოციოლოგიის შემდგომი განვითარების საქმეში უდიდესი როლი შესარულა საზოგადოებაში კონფლიქტური და კრიზისული მოვლენების ბუნებისა და მიზეზების ადექვატური ახსნის უუნარობამ. ამ გარემოებამ დღის წესრიგში დააყენა ახალი პოლიტიკური მეცნიერების განვითარების პრობლემა.

უკვე XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან იწყება პოლიტიკური სოციოლოგიის აღმავლობა, რომელსაც საფუძვლად მ. ვებერის თეორიული მემკვიდრეობა დაედო. სწორედ ამ `ვებერიანული რენესანსის` შედეგად პოლიტიკური სოციოლოგია კი არ აცხადებს პრეტენზიას დამოუკიდებელი მიმდინარეობის სტატუსზე, არამედ გამოყოფს კიდევ კვლევის უფრო დაზუსტებულ საგანს – ძალაუფლების სტრატეგი-კაცისა და ელიტათა მოქმედებას.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ აღნიშნულ პრობლემაზე ასევე კარგად შეისწავლის პოლიტიკური მეცნიერებაც, მაგრამ თუ სოციოლოგიური მიდგომის თავისებურებებს და სპეციფიკას გავითვალისწინებთ, დავინახავთ, რომ პოლიტიკური მეცნიერებისაგან განსხვავებით, რომელსაც ძირითადად პოლიტიკური ძალაუფლება აინტერესებს, პოლიტიკური სოციოლოგია სწავლობს ძალაუფლებას – მისი ფუნქციონისა და განაწილების წესებს არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ საზოგადოებაში, არამედ ნებისმიერ ადამიანურ გაერთიანებასა და ჯგუფებში.

_ იგი ძალაუფლებას ინდივიდთა, სოციალურ ფენათა, ეთნიკურ ერთობათა და მათი ორგანიზაციების შესწავლასთან კორელაციაში განიხილავს.

ამიტომ, როგორი დახლოებულიც არ უნდა იყოს ეს ორი დისციპლინა საგნობრივად ერთმანეთს, პოლი-ტიკური სოციოლოგია პოლიტიკისადმი სოციალური მიდგომის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ინარჩუნებს თავისთავადობას და ავტონომიურობას.

3. სოციოლოგიური მიდგომის სპეციფიკა.

სოციოლოგი იკვლევს ადამიანთა ყოველდღიურ სამყაროს. მის მიერ გამოყენებული ანალიზის კატეგორიები იმ ცნებათა დაზუსტებაა, რომლებსაც ადამიანები სოციალური და პოლიტიკური ურთიერთობების გასააზრებლად იყენებენ: `ძალაუფლება`, `სტატუსი`, `რასა`, `ერი` და სხვა. სოციოლოგია ამ კატეგორიებში პოულობს ისეთ პლასტებს, რომლებიც საზოგადოებისთვის ფარულია და ცნობილი არ არის.

მოვლენების ემპირიული კვლევისას აღმოჩნდება, რომ სოციალური და პოლიტიკური რეალობა თავის თავში მალავს მრავალ პლასტსა თუ შრეს. ასეთი ფარული საზრისული შრის აღმოჩენა კი უმეტეს შემთხვევაში რადიკალურად ცვლის ჩვენს წარმოდგენებს სოციალური თუ პოლიტიკური მთელის შესახებ. ამიტომ:

– `სოციოლოგიის პირველი მცნება გვაუწყებს: ნივთი არ არის ის, რადაც თავის თავს გვაჩვენებს`.

ამ მცნების დაცვა გვაიძულებს ეჭვებში დავაყენოთ ადამიანურ ქმედებათა საზოგადოდ მიღებული თუ ოფიციალურად აღიარებულ მიზნები. ამიტომ სოციოლოგს ეჭვი შეაქვს იმ წესში, რომლის მიხედვითაც `ძლიერნი ამა ქვეყნისანი` ოფიციალურ ინტერპრეტაციას აძლევენ ადამიანურ სიტუაციებს.

სოციალური მიდგომა `მუდამ ცდილობს გააში-შვლოს` განსაკუთრებული სამყარო, რომელიც არ ექვემდებარება ახსნას სოციალური რეალობის ოფიციალური ინტერპრეტაციის ფარგლებში.

ამგვარად, სოციოლოგიური მიდგომის თავისებურება ისაა, რომ იგი ცდილობს ჩაწვდეს სოციალურ მიდგომათა ფასადს მიღმა არსებულ საზრისულ შრეებს, რომელიც მხედველობისათვის დაფარულია.

– პოლიტოლოგს ან იურისტ-ექსპერტს დიდი ინტერესით შეუძლია შეადაროს მოცემული ქალაქის წესდება სხვა მსგავსი გაერთიანებების წესდებებსა და კონსტიტუციებს.

სოციოლოგი კი შეეცდება გამოარკვიოს, თუ კანონით განმტკიცებული საკუთრების უფლებები როგორი წესითა და რამდენად ძლიერ გავლენას ახდენს და განსაზღვრავს კიდევ ამ წესდების მიხედვით არჩეულ ოფიციალურ პირთა მოქმედებას. – რაც შეეხება ამ პირთა ქონებრივ მდგომარეობას, უფლებებსა და გავლენებს, მათ შესახებ უფრო მეტის გაგება შეიძლება კორპორაციათა პრეზიდენტების კაბინეტებში. ამ უფლებებსა და მათზე დამყარებულ ინტერესებს კი შეუძლია ამ გაერთიანებიდან მიგვიყვანონ ერთ მუჭა ძლიერამოსილ ადამიანთა კერძო ბინებში, ზოგიერთი პროფკავშირის ოფისში ან დანაშაულებრივი ორგანიზაციის შტაბებშიც კი.

– სოციოლოგიური მიდგომის არსი მუდამ იმის გაგების მცდელობაშია, თუ რა და როგორ ხდება სოციალური ურთი-ერთქმედების ჩარჩოებში. ამიტომ სოციოლოგიური პრობლემა

არის არა იმდენად ის, თუ რაღაც რატომ არ მიდის ასე სოციალურ სცენაზე მოქმედ ხელისუფალთა თუ რეჟისორთა თვალსა-ზრისით, არამედ, უპირველეს ყოვლისა ის, თუ როგორ მოქმედებს სისტემა მთლიანობაში, როგორია მისი არსებობის წანამდგრები და როგორი საშუალებების ხარჯზე მიიღწევა ეს ერთიანობა;

შესაბამისად, `ფუნდამენტური სოციოლოგიური პრობლემები არის არა დანაშაული, არამედ კანონი, არა განქორწინება, არამედ ქორწინება, არა რასობრივი დისკრიმინაცია, არამედ რასობრივად განირობებული სტრატეგიკაცია, არა რევოლუცია, არამედ მმართველობის ფორმა`.

თუ სოციოლოგი მონდომებს მსგავსი პრობლე-მების `გადაწყვეტას`, მაშინ მისთვის აუცილებელი იქნება გაიგოს ყველა სოციალური თუ პოლიტიკური სიტუაცია მთლიანობაში, ჩასწვდეს ორივე სისტემის ღირებულებებსა და მოქმედების წესებს, აგრეთვე დროსა და სივრცეში მათი თანაარსებობის ფორმებს. სწორედ უნარი – `დაინახო ნებისმიერი სიტუაცია ორივე მოპაექრე სისტემის პოზიციიდან, წარმოადგენს სოციოლოგიური ცნობიერების განმასხვავებელ ნიშანს`.

ამგვარად, სოციოლოგიური მიდგომის მთავარი დამახასიათებელი თვისება სოციალური სისტემისაგან შარავანდედთა და ნიღბთა მოხსნისადმი სწრაფვაა და ეს უბრალო ფსიქოლოგიური ფაქტორი კი არ არის, არამედ მეთოდოლოგიაა.

ამგვარად, სოციოლოგია თავის თავში ატარებს ლოგიკურ იმპერატივს, რომელიც მკვლევარი სოციოლო-გებისაგან მოითხოვს ფარდა ახადოს იმ პროპაგანდასა და სიცრუეს, რომლის საბურველშიც ხვევენ ადამიანები შეგნებულად თუ შეუგნებლად საკუთარ საქციელს ერთმანეთის მიმართ.

ამგვარად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პოლიტიკურ სოციოლოგიას აქვს როგორც კვლევის საკუთარი საგანი, ისე პოლიტიკურ ურთიერთობათა კვლევა-ძიების საკუთარი მიდგომა და მეთოდი. სწორედ ამ თვისებების გამო იგი საკუთარ ადგილს იკავებს პოლიტიკურ ურთიერთობათა შემსწავლელ დისციპლინებს შორის.

4. პოლიტიკური სოციოლოგიის თავისთავადობასა და ავტონომიურობას განაპირობებს:

– პირველი ის, რომ იგი პოლიტიკასა და პოლი-ტიკურ ურთიერთობებს შეისწავლის გლობალური საზოგადოების, მისი სოციალური წყობისა თუ სტრუქ-ტურის კონტექსტში;

– მეორე ის, რომ ძალაუფლების ფენომენს შეი-სწავლის არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივად ორგანი-ზებულ საზოგადოებაში, არამედ ნებისმიერ ადამიანურ გაერთიანებაში, ყურადღებას ამახვილებს ძალუფლების სტრატეგიკაციაზე;

– მესამე ის, რომ იგი შეისწავლის ელიტათა მო-ქმედებას, განსაკუთრებით პოლიტიკური კრიზისებისა და კატაკლიზმების პერიოდში, ააშკარავებს იმ ფარულ მექა-ნიზმებს, რომელიც განაპირობებს ელიტათა სწორედ ასეთ და არა სხვაგვარ მოქმედებას;

_ მეოთხე ის, რომ იგი შეისწავლის პოლიტიკურ რეჟიმთა სტაბილურობისა და ეფექტურობის სოციალურ პირობებს, თანხმობისა (კონსენსუსის) და უთანხმოების (კონფლიქტის) წყაროებს;

_ მეხუთე ის, რომ იგი იკვლევს რეფორმისტულ, ექსტრემისტულ თუ რევოლუციურ მოძრაობებს და მათ იდეოლოგიურ დოქტრინებს;

_ მეექვსე ის, რომ იგი იკვლევს არა მხოლოდ იმ დამაბულოებებს, რომლებიც არსებობს პოლიტიკურ ორგანიზაციასა და საზოგადოებას შორის, არამედ ნებისმიერ საზოგადოებაში.

_ მეშვიდე ის, რომ იგი იკვლევს ძალაუფლების ლეგიტიმურობასა და ეფექტურობას, არკვევს, თუ რამდენად შეესატყვისება პოლიტიკურ სისტემათა იდეალები და ფასეულობები მოსახლეობის იდეალებსა და ფასეულობებს.

პოლიტიკური სოციოლოგიის კვლევის ობიექტია: ადამიანის, პოლიტიკური სისტემისა და საზოგადოების ურთიერთდამოკიდებულებები. საგანი კი მოიცავს: ძალაუფლების სტრატეგიკაციას, ელიტათა და ელექტორატის მოქმედებებს, მათ განწყობებსა და შეხედულებებს, პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესს, პოლიტიკურ მოძრაობათა და ინტერესთა ჯგუფების იდეოლოგიებს, პოლიტიკურ პარტიებს, ნებაყოფლობით დაჯგუფებებს, ოლიგარქიის პრობლემას, მმართველობის ბიუროკრატიულ პროცედურებს, ძალაუფლების ლეგიტიმურობისა და ეფექტურობის სოციალურ-კულტურულ ფაქტორებს...

პოლიტიკური სოციოლოგიის საგანია: ძალაუფლების სტრატეგიკაცია და ელიტათა მოქმედება.

პოლიტიკური სოციოლოგიის მიზანია: ლიდერობა, ანუ პოლიტიკის ნებელობითი ფაქტორისა და მასობრივი ფსიქიკის ინსტიტუტების და გულსწადილის შესწავლა.

5. პოლიტიკური სოციოლოგიის მეთოდები.

დემოგრაფიული მიდგომა, ანუ იმის კვლევა, თუ რა გავლენას ახდენს დემოგრაფიულ ჯგუფთა პრობლემები ინ-დივიდუალთა და სოციალურ ჯგუფთა, პარტიათა და დაინტერესებულ ჯგუფთა საქმიანობაზე.

ფსიქოლოგიური მიდგომა. იგი გვიხსნის მოქმედების მნიშვნელობას ადამიანისათვის, როგორც პიროვნებისათვის, სწავლობს მოტივებს, აზრებს, სულიერ განწყობებს, ადამიანთა წარმოდგენებს საკუთარ თავზე. იგი ორიენტირებულია პოლიტიკური მოქმედების სუბიექტური მექანიზმების, ინდივიდუალური თვისებების, ხასიათის ნიშნების, აგრეთვე ფსიქიკური მოტივაციის ტიპობრივი მექანიზმების შესწავლაზე.

კოლექტივისტური მიდგომა; გამოიყენება მაშინ, როდესაც შევისწავლით ადამიანთა გაერთიანებას, რომელიც წარმოადგენს ჯგუფს ან ორგანიზაციას. ამ მეთოდით შეიძლება გამოვარკვიოთ, თუ როგორ გავლენას ახდენს ძალაუფლების განაწილება ჯგუფის საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებაზე.

კულტუროლოგიური მიდგომა. იგი გამოიყენება პოლიტიკური მოქმედების ანალიზისას კულტურის ისეთი ელემენტების გამოყენების საფუძველზე, როგორცაა: საზოგადოებრივი ღირებულებები და საზოგადოებრივი წესები. კულტუროლოგიური მიდგომისას მოქმედების და ქცევის წესები, და ნორმები განიხილება როგორც ფაქტორები, რომლებიც არეგულირებენ ცალკეული ადამიანებისა თუ ჯგუფთა მოქმედებებს. იგი ორიენტირებულია იმის გამოვლენაზე, თუ რამდენადაა დამოკიდებული პოლიტიკური პროცესები პოლიტიკურ კულტურაზე.

სტრუქტურულ-ფუნქციონალური მიდგომა. იგი გვთავაზობს პოლიტიკის განხილვას მთლიანობის, სისტემის სახით, რომელსაც რთული სტრუქტურა აქვს და ამასთან, ყოველ ელემენტს განსაზღვრული დანიშნულება აქვს. თითოეული ელემენტი სისტემის შიგნით ასრულებს სპეციფიკურ ფუნქციებს (როლებს) და მიმართულია სისტემის შესაბამისი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე

სისტემური მიდგომა. ამ მეთოდის არსი ისაა, რომ იგი სოციალურ მოვლენებს განიხილავს როგორც რთულად ორგანიზებულ ორგანიზმს, თვითრეგულირებად მექანიზმს, რომელიც მუდმივ ურთიერთქმედებაშია გარემომცველ სინამდვილესთან.

შედარებითი (კომპარატივისტული) მიდგომა. იგი პოლიტიკური სოციოლოგიის თავი და თავია. იგი გულისხმობს ერთი და იგივე სახის პოლიტიკურ მოვლენათა, ვთქვათ, პოლიტიკურ სისტემათა ერთი და იმავე ფუნქციების რეალიზაციის სხვადასხვა წესთა შეპირისპირებას მათი საერთო და სპეციფიკური თვისებების გამოვლენის, პოლიტიკური ორგანიზაციის ყველაზე ეფექტური ფორმების ან ამოცანების გადაჭრის ოპტიმალური გზების მოპოვების მიზნით.

ემპირიული კვლევის მეთოდები

იმისათვის, რათა შეიხედოს სოციალურ თუ პოლიტიკურ სტრუქტურათა ოფიციალურ ფასადს `მიღმა~, პოლიტიკურ სოციოლოგიას, ზემოაღწერილი მიდგომებისა და მეთოდების გარდა, ესაჭიროება კონკრეტულ ფაქტთა მოპოვებისა და ანალიზის ემპირიული მეთოდები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება მეცნიერულ თეორიათა შემოწმება ცდით ანუ ვერიფიცირება და ექსპლიცირება. ეს ნიშნავს გამოყენებულ კატეგორიათა და კონცეფციათა სიცხადეს, მათ ოპერაციონალურობას, ე.ი. ემპირიულ ფაქტებზე დაყრდნობით ვერიფიცირებად გამონათქვამებზე დაყვანას.

დაკვირვება. იგი სოციალურ-პოლიტიკური ინფორმაციის მოპოვების ერთ-ერთ ძირითადი წყაროა, რომლის მიხედვითაც ხდება ობიექტების შესახებ არსებულ ფაქტთა უშუალო აღქმა და პირდაპირი რეგისტრირება. ღია და ჩართული დაკვირვება.

გამოკითხვა. ამ მეთოდების საფუძველში ძვეს რესპონდენტისადმი მიმართულ კითხვათა ერთობლიობა, რომლებზეც პასუხები შეადგენს კიდევ აუცილებელ საკვლევ ინფორმაციას.

არსებობს გამოკითხვის შემდეგი სახეები:

ინტერვიუ;

ანკეტური გამოკითხვა;

საექსპერტო გამოკითხვა;

სოციომეტრული გამოკითხვა.

კითხვათა ფორმირება ხდება კვლევითი პროგრამების საფუძველზე. კვლევის მეცნიერული მიზნის გამომხატველი პროგრამული კითხვების ჩამოყალიბება და მათი ინდიკატორებად, ანუ ოპერაციონალურ ცნებებად გარდაქმნა, გამოკითხვის მთელი ტექნიკის ძირითადი პრობლემაა.

კითხვები შეიძლება ოთხ ძირითად ჯგუფად დაიყოს:

ფაქტის შესახებ კითხვები (ასაკის, განათლების, პროფესიის)

ცოდნისეული კითხვები. მათი მიზანია იმ გამოთქმების ან ცნობების მოპოვება, რომელიც რესპონდენტის ინფორმირებულობაზე მიგვანიშნებს (ეკონომიკური მაჩვენებლების, კვალიფიკაციის ამდლების შესაძლებლობათა შესახებ).

კითხვები შეხედულებათა შესახებ. მათზე გაცემული პასუხები შეფასებითი ხასიათისაა. ცოდნასთან შედარებით ნაკლებად სტაბილურია, განაპირობებს სიტუაცია და ხშირად დამოკიდებულია ინდივიდთა პირად განცდებსა და განწყობებზე. ასაკი, ხასიათი, მსოფლმხედველობა არსებით გავლენას ახდენს შეხედულებათა სტაბილურობასა და ცვალებადობაზე.

მოტივაციური კითხვები. რესპონდენტებს უფრო ეადვილებათ ფაქტებზე, სიტუაციებზე, ცოდნასა და შეხედულება-დამოკიდებულებებზე საუბარი, ვიდრე მოქმედებების განმაპირობებელ მოტივებზე ფიქრი.

სოციომეტრული გამოკითხვის მეთოდით ჯგუფის შიგნით სიმპათია-ანტიპათიის რაოდენობრივი ანალიზის საფუძველზე დგინდება მოცემული ჯგუფის არაფორმალური ანუ რეალური სტრუქტურა.

სოციალური ექსპერიმენტი ესაა სოციალური ობიექტის საქმიანობისა და ქცევის ცვლილებების შესახებ ინფორმაციის მიღების წესი, როდესაც ობიექტზე ზეგავლენას მართული და კონტროლირებადი ფაქტორი ახდენს.

სოციოლოგიური კვლევის შედეგი აისახება ანგარიშში, რომელიც წერილობით დოკუმენტია და სისტემურად და თვალსაჩინოდ გადმოცემულია კვლევის რეზულტატები. ანგარიში შედგება სამი ნაწილისაგან: კვლევის რეზულტატების, დასკვნებისა და რეკომენდაციებისაგან.

კონკრეტული სოციოლოგიური გამოკვლევის შესაძლებლობები

უწინარეს ყოვლისა, სოციოლოგიური გამოკვლევებით შესაძლებელია განისაზღვროს საზოგადოებრივი აზრის დამოკიდებულება ნებისმიერი აქტუალური მნიშვნელობის მქონე პრობლემების მიმართ.

დადგინდეს პოლიტიკურ პარტიათა, ლიდერთა, საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა თუ მოძრაობათა რეიტინგი გამოავლინოს მოსახლეობაში, მის ნებისმიერ სოციალურ დაჯგუფებაში დომინირებადი ღირებულებითი ორიენტაციები.

ფასდაუდებელია მისი როლი (მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების) მასმედიის საქმიანობის ეფექტურად წარმართვაში. მის საფუძველზე შესაძლებელია ობიექტურად დადგინდეს ის, თუ რა ტიპის ინფორმაცია შეესატყვისება რეალურ სიტუაციას. ამ შემთხვევაში სოციოლოგიური გამოკითხვა საშუალებას იძლევა წინასწარ განისაზღვროს, თუ რა გადაცემებს, სიტყვებს ექნება საზოგადოებრივი რეზონანსი და ეყოლება მაყურებელი, მსმენელი, მკითხველი.

სოციოლოგიური გამოკვლევები აუცილებელია რეფორმების გატარებისას იგი საშუალებას იძლევა მინიმალური დანახარჯით მივაღწიოთ წარმატებას რეფორმის ეფექტურად განხორციელებაში, ან თავიდანვე ხელი ავიღოთ მის განხორციელებაზე რადგან გამოკვლევებს შეუძლიათ კარგად დაგვანახოს, რომ მოცემული ტიპის რეფორმის გატარებას შეიძლება უკუეფექტი მოყვეს.

სოციოლოგიური გამოკვლევის შედეგად შესაძლებელია დადგინდეს დამნაშავეთა და დევიანტთა სოციალური პორტრეტები. ისეთ სოციალურ ბოროტებათა გავრცელების არეალი, დონე და საზოგადოებისთვის მოტანილი ზიანი, როგორცაა: ნარკომანია, ლოთობა და პროსტიტუცია, მათი გამომწვევი სოციალური მიზეზები და ამ პრობლემებისადმი საზოგადოების შემადგენელ სხვადასხვა ჯგუფთა დამოკიდებულება.

ფასეული ინფორმაციები შეიძლება მოგვაწოდოს სოციოლოგიურმა გამოკვლევებმა არჩევნების წინა პერიოდში ელექტორატის გაწყობილებებისა და შეხედულებების ცვალებადობისა და მიმართულების შესახებ. გავიგოთ საზოგადოების სხვადასხვა სოციალურ ფენათა იმედები და მოლოდინები.

ამ გამოკვლევებს ძალუმთ ობიექტური ინფორმაცია მოგვცეს მმართველობის აპარატის (ბიუროკრატის) სახელმწიფოსთან და საზოგადოებასთან მიმართების შესახებ, დაადგინოს, თუ როგორი წესით ზემოქმედებს საზოგადოებრივი მოთხოვნები და მოთხოვნილებები სახელმწიფო მოხელეთა შორის ურთიერთობებზე. შეიძლება გაიზომოს მოხელეთა სიტყვასა და საქმეს შორის მანძილი.

სოციოლოგებს შეფასებითი გამოკვლევების მეშვეობით ძალუმთ წინასწარ განსაზღვრონ თუ როგორი წარმატება ექნება ამა თუ იმ სოციალურ-პოლიტიკური პროგრამის განხორციელებას რეალურ სინამდვილეში.

შეფასებითი გამოკვლევების დასკვნები საშუალებას გვაძლევს განვუმარტივოთ დამკვეთს პროგრამის შემუშავების, მართვისა და შეფასების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება. იგი აგროვებს სწორედ ისეთ ინფორმაციას, რომლის გათვალისწინება აადვილებს სწორი გადაწყვეტილების მიღების პროცესს.

ასეთია, მოკლედ, ის რისი გაკეთებაც სოციოლოგიური გამოკვლევების საფუძველზეა შესაძლებელი. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ერთი უმთავრესი პირობა; ამ გამოკვლევებით დაინტერესებული უნდა იყოს საზოგადოება და სახელმწიფო. თუ საზოგადოებას და მის პოლიტიკურ სისტემას არა აქვს საკუთარ თავზე ობიექტური ინფორმაციის მიღების მოთხოვნილება, მაშინ საზოგადოებრივი აზრის სოციოლოგიური კვლევა ამაო და ფუჭია.

სოციოლოგიურ გამოკითხვას მაშინ აქვს აზრი და დიდ საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, როდესაც თავად საზოგადოება და სახელმწიფო ერთნაირად არის დაინტერესებული საკუთარი თავის საქმიანობის შესახებ ობიექტური ინფორმაციის მოპოვების საფუძველზე წარმართოს საზოგადოების ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული ცხოვრება.

პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარების ეტაპები და ძირითადი კატეგორიები

მართალია პოლიტიკური სოციოლოგია, როგორც დამოუკიდებელი დისციპლინა XX საუკუნის 30-იან, 50-იან წლებში ჩამოყალიბდა, მაგრამ როგორც ყოველ მეცნიერულ დისციპლინას, მასაც გააჩნია წინაპირობები, სადაც მუშავდებოდა პოლიტიკური პროცესებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის ძირითადი ცნებები და კატეგორიები.

I. ანტიკური ეპოქა

პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარებაში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის ანტიკური ეპოქის ისეთ მოაზროვნეებს, როგორებიც იყვნენ: პლატონი, არისტოტელე და პოლიბიოსი.

სანამ ლექციის ძირითად ნაწილზე გადავალთ, უნდა შევნიშნოთ ერთი გარემოება, რომ XVIII საუკუნემდე სოციალური და პოლიტიკური მოაზროვნეები ერთმანეთისაგან კონცეპტუალურად არ ანსხვავებდნენ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ისინი ვერ აცნობიერებდნენ სახელმწიფოს ფუნქციონირებაზე გავლენის მომხდენ სოციალურ ძალებს, სტრუქტურებსა თუ ინსტიტუტებს.

ჯერ კიდევ პლატონი განიხილავდა სახელმწიფოს, როგორც ადამიანთა ასოციაციის, გაერთიანების სპეციფიკურ ფორმას, რომლის არსებობაც შრომის საზოგადოებრივი დანაწილებითა და სოციალური ფენების დიფერენციაციით ანუ დანაწევრებით არის განპირობებული.

სწორედ შრომის სოციალურ დანაწილებაში ხედავდა პლატონი მისი თანამედროვე სახელმწიფოს არსებობისა და ფუნქციონირების საფუძველთა საფუძველს, ხოლო რეალურად არსებული სახელმწიფოებრივი ფორმების – არისტოკრატიის, ოლიგარქიის, დემოკრატიისა და ტირანიის ანალიზისას – კარგად აცნობიერებდა სოციალური ფაქტორების როლს საზოგადოებაში არსებული უთანასწორობის დაკანონებაში, როდესაც კანონები არა მთელი საზოგადოების, არამედ მხოლოდ ძლიერთა ინტერესებს გამოხატავენ, ხოლო ეს ინტერესები კი საყოველთაო სიკეთედ და კეთილდღეობის გამოხატულებად ცხადდება.

არისტოტელემ არა მხოლოდ განსაზღვრა სახელმწიფო, როგორც ადამიანური ურთიერთობების ბუნებრივი და უმაღლესი ფორმა, არამედ მოგვცა საზოგადოება – სახელმწიფოს შემადგენელ სოციალურ სტრუქტურულ ელემენტთა მთელი ჩამონათვალი: ღარიბები და მდიდრები, მდაბიონი და დღიური მუშები, სამხედროები და მოსამართლეები, კანონმდებლები და მოხელენი. სწორედ ამ ელემენტებს შორის ძალაუფლებრივ პოზიციათა და საზოგადოებრივი საქმეების მართვაში როლთა დანაწილება არის კიდევ სახელმწიფოს წყობა მისი კონსტიტუცია. ამგვარად, როგორცაა საზოგადოების სოციალური სტრუქტურა და ამ სტრუქტურულ ელემენტებს შორის ძალაუფლების განაწილება, ისეთია სახელმწიფოს პოლიტიკური წყობაც.

თუ რომელი სოციალური ელემენტი ჭარბობს საზოგადოებაში, განისაზღვრება კიდეც ამ საზოგადოების სახელმწიფოებრივი წყობის ფორმაც. ოლიგარქიასთან მაშინ კი არ გვაქვს საქმე, როდესაც საზოგადოებას მისი მცირე ნაწილი მართავს, არამედ მაშინ, როდესაც მდიდრები მართავენ, ხოლო დემოკრატიასთან მაშინ, როდესაც მას ღარიბები მართავენ.

ამგვარად, სახელმწიფო, ეს არის სოციალურად დანაწევრებული საზოგადოება, რომლის წყობაც, მმართველობის სისტემაში, სოციალური დიფერენციაციის შედეგად განპირობებული ინტერესებით განისაზღვრება.

ანტიკურ ეპოქაში ასევე აღსანიშნავია პოლიბიოსის როლი, რომელმაც გაამდიდრა პლატონისა და არისტოტელეს ნააზრევნი მმართველობის შერეული ფორმის შემოტანით, რაც ახალ დროში ხელისუფლების დანაწილების ანტიკურ პროტოტიპად მოგვევლინა. მან შეიმუშავა სახელმწიფოს მმართველობის ფორმათა წრებრუნვის თეორია და დაადგინა, რომ სახელმწიფოს მმართველობის ფორმა სტაბილური და მყარია მაშინ, როდესაც იგი გამოხატავს საზოგადოების ყველა ძირითადი ფენის ინტერესებს. შეაბამისად სახელმწიფოს მმართველობის ოპტიმალური ფორმა თავის თავში უნდა მოიცავდეს მმართველობის სამი დადებითი ფორმის: მონარქიის, არისტოკრატის და დემოკრატის პრინციპებს.

II. აღორძინების ეპოქა

აღორძინებისა და ახალი დროის ისეთმა გამოჩენილმა მოაზროვნეებმა, როგორებიც იყვნენ: ნ. მაკიაველი, ჟ. ბოდენი, შ. მონტესკიე, თ. ჰობსი, დ. იუმი, ა. ტოკვილი და სხვა, შემდგომ განავითარეს პოლიტიკის სოციოლოგიური გაგება. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ნ. მაკიაველის დამსახურება. მან პირველად გაუსვა ხაზი ხალხსა და დიდებულებს შორის უთანხმოება _ დაპირისპირებულობათა ფუნქციონალურობის იდეას.

ასევე აღსანიშნავია შ. მონტესკიეს დამსახურება ზნეობის, როგორც პოლიტიკურ ფორმათა ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების მნიშვნელოვანი ფაქტორის წინ წამოწევის საქმეში.

III. ახალი დრო

ა. ტოკვილი _ მან პირველად შემოიტანა `სოციალური დემოკრატის` ცნება და ერთ-ერთმა მოგვცა იდეა იმის შესახებ, რომ სახელმწიფოს მმართველობის ფორმა განისაზღვრება საკუთრების განაწილებით და რომ ქონების დაგროვებისა და ძალაუფლების მოპოვების ადამიანთა დაუოკებელ, ეგოისტურ მისწრაფებას, თუ იგი არ იქნება გარკვეულ ფარგლებში მოქცეული, გარდუაღად მივყავართ ოლიგარქიამდე და დემოკრატია გამოირიცხება.

პოლიტიკური მეცნიერების, სოციოლოგიის და საკუთრივ პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარებაში არსებითი როლი სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების პირველმა თეორიულმა განსხვავებამ შეასრულა: ჯერ ჯ. ლოკის, ხოლო შემდგომ კი გ. ჰეგელის ჩატარებული ანალიზის მეშვეობით, რამაც მოგვცა თეორიული წანამდგურები სოციალურ სფეროსთან ურთიერთობის ფონზე პოლიტიკისა და სახელმწიფოს შესასწავლად.

IV. XIX და XX საუკუნე

პოლიტიკური სოციოლოგიის ფუძემდებლად სამართლიანად თვლიან ვ. მარქსსა და მ. ვებერს, გ. მოსკასა და ვ. პარეტოს, რ. მიხელსს და მ. ბენტლს, ჩ. მერიამსა და გ. ლასუელს. სწორედ მათ შემოქმედებაშია რეალიზებული პოლიტიკური სოციოლოგიის ფუნდამენტური წანამძღვრები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მ. ვებერის მეცნიერული მიმკვიდრეობა, რომელსაც ჩვენ მთელი სასწავლო კურსის განმავლობაში შევეხებით და გამოვიყენებთ. იდეალური ტიპი, სოციალური მოქმედება და მისი ტიპები. ძალაუფლება და ბატონობა.

ცალკე უნდა გამოვიყოს პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარებაში `იტალიური პოლიტიკური სოციოლოგიის` სკოლის ისეთ წარმომადგენელთა ღვაწლი, როგორებიც იყვნენ გ. მოსკა, ვ. პარეტო და გერმანელი რ. მიხელსი.

განსაკუთრებული როლი შეასრულა გ. მოსკას `პოლიტიკური კლასის` კონცეფციამ. ყოველ ეპოქაში ხელისუფლების განხორციელება მუდამ გვევლინება, როგორც უმნიშვნელო უმცირესობის მიერ დაქვემდებარებულ, მართულ უმრავლესობაზე ბატონობა.

საზოგადოების დაყოფა მმართველებად და მართულებად მარადიულია და დამახასიათებელია განვითარების ნებისმიერ დონეზე მყოფი საზოგადოებისათვის. ამგვარად, ნებისმიერ საზოგადოებაში არსებობს ორი ძირითადი მმართველთა და მართულთა კლასი.

ვ. პარეტომაც ასევე დიდი როლი ითამაშა პოლიტიკური სოციოლოგიის ჩამოყალიბებაში თავისი კონცეფციით `ელიტათა ცირკულაცია \_ წრებრუნვის` შესახებ. მან დიდი ყურადღება დაუთმო მმართველი კლასის განახლების პრობლემას. ცირკულაციის მეშვეობით მმართველი ელიტა ყოველთვის იმყოფება ნელი და მუდმივი ტრანსფორმაციის მდგომარეობაში. ელიტის თეორიის ერთ-ერთ ძირითად დასკვნას წარმოადგენდა შეხედულება, რომ პოლიტიკურ რეჟიმთა, როგორც არისტოკრატიული ისე დემოკრატიული ტენდენციები, არსებითად ოლიგარქიული ხასიათისაა და რომ როგორი კომბინაციით არ უნდა იყოს მოცემული ძალაუფლების ტენდენციები და პრინციპები, მისი საბოლოო შედეგია ძალაუფლების მუდამ ოლიგარქიის ხელში ყოფნა.

რ. მიხელსის თეორიის მთავარი მიზანია _ დემოკრატიის პრინციპთა პრაქტიკული განხორციელების შეუძლებლობის დასაბუთება, საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაციების შინაგანი, იმანენტური მახასიათებლებისა და მასობრივ პოლიტიკურ ორგანიზაციებში, პარტიებში, პროფკავშირებში და სხვა, `ოლიგარქიული ტენდენციების` არსებობისა გამო. `ოლიგარქიულობის რკინის კანონი`.

ეს ტენდენციებია:

ადამიანური ბუნების არსებაში

პოლიტიკური ბრძოლის არსებაში

ორგანიზაციის არსებაში

აი რას ამბობს მიხელსი: „დემოკრატია მიდის ოლიგარქიამდე, იქცევა ოლიგარქიად. ამ თეორიის წამოყენებისას ჩვენ შორს ვართ იმისაგან, რომ მსჯავრი დავდეთ ან მორალურად გავკიცხოთ რომელიმე პარტია ან რეჟიმი. ყოველი სოციოლოგიური კანონის მსგავსად, კანონი, რომელიც გამოხატავს ყოველგვარი ადამიანური გაერთიანების მისწრაფებას იერარქიის ფორმისაკენ დგას სიკეთისა და ბოროტების მიღმა მხარეს.“

პოლიტიკურ პროცესებში ინტერესთა ჯგუფების სოციალური როლის ანალიზი მოცემულია ა. ბენტლის კონცეფციაში. მისთვის ამოსავალია „საქმიანობის ცნება“, რომელიც განსაზღვრულია ჯგუფური ინტერესებით და მიმართულია ამ ინტერესთა უზრუნველყოფაზე. მიზნების მისაღწევად მებრძოლ ადამიანთა საქმიანობა ხორციელდება არა ინდივიდუალურად, არამედ ჯგუფთა მეშვეობით, რომლებშიც ისინი საერთო ინტერესის საფუძველზე არიან გაერთიანებულნი. ჯგუფი ესაა, მასობრივი ადამიანური საქმიანობა. ინდივიდუალურ იდეებს, შეხედულებებს, იდეოლოგიას, მნიშვნელობა აქვს, მხოლოდ ჯგუფის საქმიანობის კონტექსტში და მხედველობაში მიიღება მხოლოდ იმ ზომით, რა ზომითაც გვეხმარებიან ჯგუფური ქცევის ნიმუშთა განსაზღვრაში.

ინტერესების გარეშე ჯგუფის არსებობა შეუძლებელია. ჯგუფის ინტერესი კი განისაზღვრება არა ზეპირი რიტორიკით ან განცხადებებით, არამედ ჯგუფის წევრთა დაკვირვებადი მოქმედებით, საქმიანობითა და ქცევით.

სახელმწიფოებრივი მმართველობის ყველა მოვლენა არის ჯგუფების მოვლენა, რომლებიც ერთმანეთის დაქვემდებარებას ცდილობენ, ამდენად მხოლოდ მაშინ, როდესაც ჩვენ შევძლებთ სახელმწიფოებრივი მმართველობის მთელი პროცესის საზოგადოებრივ ჯგუფურ ურთიერთობებში გაანალიზებას, მხოლოდ მაშინ მივუახლოვდებით სახელმწიფოებრივი მმართველობის დამაკმაყოფილებელ გაგებას.

სწორედ ა. ბენტლი არის ის მოაზროვნე, რომელიც მოითხოვს არა მხოლოდ ფორმალურ ორგანიზაციათა და ჯგუფთა მოქმედების ემპირიულ შესწავლას, არამედ არაფორმალურ ორგანიზაციებისასაც, რამეთუ მთლიან პოლიტიკას მხოლოდ მათი თანაარსებობა და მეტოქეობა განაპირობებს.

V. თანამედროვეობა

პოლიტიკური სოციოლოგიის განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ თანამედროვეობის ისეთი მოაზროვნეები, როგორებიც იყვნენ და არიან: რ. არონი, მ. დიუვერჟე, კროზიე, პ. ბურდიე, ე. გიდენსი და ნ. ლუმანი. ამ მოაზროვნეთა შეხედულებებს თქვენ ამ სასწავლო დისციპლინის ყოველ ლექციაში გაეცნობით.

წერიტი დავალების თემები:

ანტიკური ეპოქის მოაზროვნეები პოლიტიკური და სოციალური ფაქტორების ურთიერთმიმართების შესახებ.

ნ. მაკიაველი, როგორც პოლიტიკური სოციოლოგი. პოლიტიკა და ზნეობა.

პოლიტიკური სოციოლოგიის იტალიური სკოლა.

ოლიგარქიულობის რკინის კანონი